

PUOLUSTUSVALIOKUNNAN MIETINTÖ 2/2001 vp

Valtioneuvoston selonteko Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikasta 2001

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 7 päivänä syyskuuta 2001 lähettänyt puolustusvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi valtioneuvoston selonteon Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikasta 2001 (VNS 2/2001 vp).

Lausunnot

Eduskunnan päätöksen mukaisesti ulkoasiainvaliokunta ja valtiovarainvaliokunta ovat antaneet asiasta lausuntonsa. Lausunnot UaVL 6/2001 vp ja VaVL 31/2001 vp ovat tämän mietinnön liitteinä.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- pääministeri Paavo Lipponen ja pääministerin erityisavustaja Timo Pesonen
- puolustusministeri Jan-Erik Enestam, kansliapäällikkö Matti Ahola, osastopäällikkö Juha Harjula, osastopäällikkö Eero Lavonen, kaupallinen neuvos Arto Koski, kehittämisjohtaja Hannu Vuorinen, neuvotteleva virkamies Jyrki Iivonen, neuvotteleva virkamies Eero Paukkunen, eversti Markku Arola, eversti Pekka Majuri, komentaja Henrik Nystén ja hallinnollinen sihteeri Matti Piispänen, puolustusministeriö
- ulkoasiainministeri Erkki Tuomioja, valtios sihteeri Jukka Valtasaari, alivaltios sihteeri Jaakko Laajava, linjanjohtaja Aleksi Härkönen, osastopäällikkö Markus Lyra ja yksikön päällikkö Elina Kalkku, ulkoasiainministeriö

- suurlähettiläs Antti Sierla
- suurlähettiläs Leif Blomqvist, Suomen pysyvä edustusto Pohjois-Atlantin Liitossa
- kenraali, EU:n sotilaskomitean puheenjohtaja Gustav Hägglund ja everstiluutnantti Kim Jäämeri, EU:n sotilaskomitea
- poliisitarkastaja Seppo Juvonen, ylijohdaja Pentti Partanen ja kontra-amiraali Jaakko Smolander, sisäasiainministeriö
- kansliapäällikkö Juhani Korpela, liikenne- ja viestintäministeriö
- johtaja Markku Tapio, osastopäällikkö Bo Göran Eriksson ja erikoistutkija Eero Auvinen, kauppa- ja teollisuusministeriö
- puolustusvoimain komentaja, amiraali Juhani Kaskeala
- kenraaliluutnantti, Pääesikunnan päällikkö Ilkka Hollo, kenraaliluutnantti Olavi Jäppilä, kenraalimajuri Jouko Oittinen, kenraalimajuri Esa Tarvainen, insinöörikenraalimajuri Kalle Ukkola, prikaatikenraali Jarmo Peltola, prikaatikenraali Ari Puheloinen, eversti Jouko Alasjärvi, eversti Markku Koli, eversti Kalle Liesinen, kommodori Risto Kukkonen, everstiluutnantti Petri Hulkko, everstiluutnantti Jarmo Nieminen, everstiluutnantti Kari Sainio, insinöörieverstiluutnantti Juhani Juutilainen ja komentaja Jari Kähärä, Pääesikunta
- esikuntapäällikkö, prikaatikenraali Pekka Tuunanen, Ilmavoimien esikunta
- tutkimusjohtaja, professori Mikko Viitasalo ja eversti Heikki Hult, Maanpuolustuskorkeakoulu

- esikuntapäällikkö, lippueamiraali Pertti Malmberg, Merivoimien esikunta
- komentaja, kenraaliluutnantti Vesa Kämäri, Itäinen maanpuolustusalue
- komentaja, eversti Juhani Tyynelä, Oulun sotilasläänin esikunta
- eversti Pentti Väänänen, majuri, pääluottamusmies Seppo Koivumäki ja alueluottamusmies Ossi Turunen, Puolustusvoimien Materiaalilaitos
- ylijohdaja Mika Purhonen, Huoltovarmuuskeskus
- komentaja Esko Kaunisto, Hangon rannikkopatteristo
- komentaja, eversti Timo Suutarinen, Panssariprikaati
- komentaja, eversti Arto Rätty, Porin Prikaati
- komentaja, everstiluutnantti Erik Erroll, Uudenmaan Prikaati
- komentaja, everstiluutnantti Timo Aikasalo ja yliluutnantti Ari Hurme, Varsinais-Suomen Ilmatorjuntarykmentti
- everstiluutnantti Niilo-Kustaa Malmivaara, Iisalmen asevarikko
- komentaja Matti Rautonen, Kuopion asevarikko
- everstiluutnantti Timo Rotonen ja luottamusmies, varastomestari Eero Jokinen, Oriveden asevarikko
- majuri Antti Lindqvist, Suojeluvarikko
- majuri Mikko Kemppainen, Sääksjärven asevarikko
- yliluutnantti, hallintopäällikkö Pekka Lahdenperä, Vammalan asevarikko
- kaupunginjohtaja Tom Axberg ja kaupunginhallituksen puheenjohtaja Keijo Larila, Hangon kaupunki
- kaupunginjohtaja Martti Harju, Iisalmen kaupunki
- kunnanjohtaja Olli Viitasaari, Lempäälän kunta
- kaupunginjohtaja Tapani Venho, Oriveden kaupunki
- kaupunginjohtaja Paavo Salli, Vammalan kaupunki
- erikoistutkija Tuomas Forsberg, erikoistutkija Hanna Ojanen ja tutkija Karoliina Honkanen, Ulkopoliittinen instituutti
- valtiotieteen tohtori Markku Salomaa, Ulkopoliittikan tutkimuksen säätiö
- pääluottamusmies Raimo Nieminen, Nammo Lapua Oy
- pääluottamusmies Reino Sivonen, Patria Vammass Oy
- toimihenkilöiden yhdyshenkilö Leif Blomberg, Nexplo Vihtavuori Oy
- järjestösihteeri Erkki Kolu, Maanpuolustuksen Henkilökuntaliitto ry
- insinöörikapteeni Ari Rautakorpi, Maanpuolustuksen Insinöörit ry
- hallituksen jäsen Hannu Rajahalme, Maanpuolustuksen Teknisten Toimihenkilöiden Liitto MTTL ry
- puheenjohtaja Harri Sirén, Päällystöliitto ry
- toiminnanjohtaja Olli Nyberg, Reserviläisliitto — Reservin Aliupseerien Liitto ry
- varapuheenjohtaja Petteri Leino, Sotilasammattiliitto ry
- I varapuheenjohtaja Kari Vilamo, Suomen Reserviupseeriliitto
- pääsihteeri Malla Kantola, Suomen Sadankomitealiitto ry
- everstiluutnantti, puheenjohtaja Pekka Kouri, Upseeriliitto ry
- sopimussihteeri Jorma Viiala, Valtion ja erityispalvelujen ammattiliitto VAL ry
- johtaja Markku Lakomaa, Puolustusteollisuusyhdistys ry
- toiminnanjohtaja Teemu Matinpuro, Suomen rauhanpuolustajat ry
- dosentti Pertti Multanen, Helsingin yliopisto
- ylilääkäri Olli Haikala, Kansanterveyslaitos
- professori Matti Viljanen, Turun yliopisto
- professori Esko Antola
- valtioneuvos Harri Holkeri
- kenraaliluutnantti Ermei Kanninen
- tutkija Arto Nokkala
- professori Heikki Palva
- kenraaliluutnantti Matti Suokas
- kenraalimajuri Yrjö Viitasaari
- tutkija Pekka Visuri.

Lisäksi valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon professori Jaakko Hämeen-Anttilalta.

Valmistautuessaan selonteon käsittelyyn kuluvan vuoden kesäkuussa valiokunta on kuullut presidentti Martti Ahtisaarta siviilikriisinhallinnasta.

Puolustusvaliokunta pyysi Maanpuolustuskorkeakoulun Strategian laitokselta arviota Suomen turvallisuusympäristön muutoksen ja viimeaikaisen kansainvälisen kehityksen vaikutuksista Suomen turvallisuuspoliittiseen asemaan.

Strategian laitos laati muistion, joka tarkasteli Yhdysvaltoja vastaan 11.9.2001 kohdistuneen terroritoiminnan vaikutuksia kansainväliseen turvallisuusympäristöön ja Suomen asemaan.

Valiokunnan valtuuskunta on mietinnön valmistelun yhteydessä Ranskaan ja Saksaan 22.—25.10.2001 tekemänsä vierailun aikana perehtynyt selontekoon liittyviin kysymyksiin tapaamalla molempien maiden keskeisiä viranomaisia.

VALTIONEUVOSTON SELONTEKO

Eduskunnalle vuonna 1997 annetussa selonteossa "Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus" esitettiin, että puolustuksen rakenneuutosta arvioidaan tarkistusluonteisesti seuraavan kerran vuonna 2001. Samalla todettiin, että puolustuksen pitkäjänteinen suunnittelu edellyttää perusteellisen selonteon laatimista viimeistään vuonna 2005. Käsillä olevassa vuoden 2001 selonteossa valtioneuvosto on todennut, että laajemman selonteon suosittama turvallisuuspoliittisen toimintalinjan ja puolustuksen pitkäjänteinen kehittäminen edellyttää seuraavan perusteellisen selonteon laatimisen aikaistamista vuodelle 2004. Selonteon laatimisen yhteydessä tullaan turvallisuuspoliittisen toimintaympäristön ja yleisen yhteiskunnallisen kehityksen valossa arvioimaan puolustusjärjestelmää kokonaisuutena.

Kansainvälisessä toimintaympäristössä jatkuu Euroopassa kylmän sodan jälkeinen demokraattinen uudistus- ja vakauskehitys. Kansainvälistä kehitystä leimaa pyrkimys lisätä ja tiivistää valtioiden välistä yhteistyötä ja integraatiota.

Globalisaation vaikutukset ovat pääosin myönteisiä, joskin niihin liittyy myös ongelmia.

Yhdysvallat säilyy selonteon mukaan johtavana kansainväliseen turvallisuuteen vaikuttavana toimijana. Sen kykyä ja halukkuutta osallistua kansainvälisten kriisien ratkaisuun seurataan tarkoin sekä Euroopassa että muualla maailmassa.

Selonteossa todetaan myös, että EU:n ja Venäjän keskinäisen yhteistyön merkitys Euroopan kehitykselle kasvaa jatkuvasti. Venäjä pyrkii kohti taloudellista uudistumista sekä järjestäytyneitä ja demokraattisia yhteiskunnallisia oloja. Sen sisäinen kehitys on vähitellen vakautumassa, mutta siihen liittyy yhä monia epävarmuustekijöitä. Venäjä etsii rooliaan kansainvälis- ja turvallisuuspoliittisena vaikuttajana.

Myönteisestä yleiskehityksestä huolimatta Euroopassa ja sen ulkopuolella on Suomen ja sen kansalaisten turvallisuuteen vaikuttavia epävarmuustekijöitä, jotka valtioneuvoston mukaan on otettava huomioon turvallisuuspolitiikassa.

Alueellisia tai paikallisia konflikteja saattaa puhjeta myös Euroopassa tai sen lähialueilla. Niillä voi olla vaikutusta Suomeen sekä välillisesti maanosan yleistä turvallisuutta heikentäen että suoraan esimerkiksi taloudellisten tai sosiaalisten tekijöiden kautta.

Suomen lähiympäristössä varteenotettavia turvallisuusriskejä aiheuttavat ydinsäteilylähteet, etenkin ydinvoimalat ja ydinjätteet. Kuolan niemimaan teollisuuslaitosten päästöt aiheuttavat saastumista ja uhkaavat pohjoisten asukkaiden terveyttä.

Sotilaallinen kriisinhallinta on osoittautunut useissa tapauksissa välttämättömäksi kriisien selvittämiseksi sekä rauhan ja turvallisuuden palauttamiseksi. Rauhanturvaamisoperaatioiden tavoitteena on estää väkivaltaisuuksien ja luoda

perusedellytykset yhteiskuntien saattamiselle uudelleen toimintakykyisiksi.

Sotilaallisen kriisinhallinnan ohella Suomi kehittää myös siviilikriisinhallintavalmiuksiaan kansallisista lähtökohdista ja varautuu luomaan sellaista kapasiteettia, jota erityisesti Euroopan unionin siviilikriisinhallinnan kehitystyö edellyttää.

Suomen on taattava ulko- ja turvallisuuspoliittinen toimintakykynsä sekä säilytettävä uskottava puolustuskyky valtiollisen itsenäisyyden ja alueellisen koskemattomuuden turvaamiseksi.

Suomen puolustusratkaisun keskeisinä periaatteina säilytetään alueellinen puolustusjärjestelmä ja yleinen asevelvollisuus. Varusmiespalveluksen suorittaneiden määrän ennustetaan pysyvän noin 80 prosentissa tulevaisuudessa. Kertausharjoitukset ovat olennainen osa puolustusjärjestelmän ylläpitoa. Sotilaalliseen puolustukseen varaudutaan koko valtakunnan alueella.

Puolustuksen suunnittelun painopiste on strategisen iskun ennaltaehkäisyssä ja torjunnassa. Strategisella iskulla pyritään pakottamaan valtakunnan johto haluttuihin ratkaisuihin kohdistamalla lamauttavia toimia yhteiskunnan elintärkeisiin kohteisiin ja toimintoihin sekä puolustusjärjestelmään.

Puolustusjärjestelmän kehittämisen painopistealueet ovat selonteossa todetulla tavalla johtamisjärjestelmä, maavoimien valmiusyhtymät, sotilaallinen kriisinhallintakyky sekä tietoyhteiskunnan sotatalousjärjestelmä. Puolustusvoimien sodan ajan vahvuuden supistamista jatketaan siten, että enimmäisvahvuus pienennetään 350 000 henkilöön vuoden 2008 loppuun mennessä.

Tässä selonteossa esitettävä puolustuksen kehittämisohjelma edellyttää, että puolustushallinnon rahoitus vuonna 2002 on 10,2 miljardia markkaa, seuraavana vuonna 10,4 miljardia markkaa ja 10,6 miljardia markkaa vuonna 2004.

Vuosina 2003—2008 rahoituksen keskiarvo on enintään 10,8 miljardia markkaa vuodessa. Materiaalihankintojen osuus määrärahoista on noin kolmannes.

Edellisessä selonteossa todetulla tavalla tämänkertaisessa selonteossa on myös arvioitu puolustuksen rakennemuutosta. Rakennemuutosta esitetään jatkettavaksi lakkauttamalla Varsinais-Suomen Ilmatorjuntarykmentti, Hangon rannikkopatteristo, Iisalmen, Oriveden, Sääksjärven ja Vammalan asevarikot sekä Suojeluvärikkö. Lisäksi selontekoon sisältyy pienempiä rationalisointitoimenpiteitä.

Vuosina 2002—2004 tehdään selvitystyö 2010-luvun puolustusjärjestelmää varten. Uudistettu alueellinen puolustusjärjestelmä esitetään vuonna 2004 annettavassa turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa. Seuraavan selonteon laatimisen yhteydessä tullaan turvallisuuspoliittisen toimintaympäristön ja yleisen yhteiskunnallisen kehityksen valossa arvioimaan puolustusjärjestelmää kokonaisuutena.

Suomen varautumisjärjestelmä turvaa väestön toimeentuloa ja maan talouselämää, ylläpitää oikeusjärjestystä sekä turvaa valtakunnan alueellista koskemattomuutta ja itsenäisyyttä. Valtioneuvosto käynnistää keskeisimpänä kehittämishankkeena yhteiskunnan varautumista koskevia perusteita ja periaatteita koskevan kansallisen varautumisen strategian laatimisen.

Sisäisen turvallisuuden alalla poliisi osallistuu aktiivisesti kansainväliseen yhteistyöhön rikostorjunnassa. Myös ulkorajat on kyettävä valvomaan uskottavasti ja EU:n vaatimukset täyttäen. Suomen on selonteon mukaan varauduttava jatkossakin laajamittaiseen laittomaan maahantuloon. Laittoman maahantulon riski kasvaa sen myötä, että Keski-Eurooppaan johtavat laitton maahantulon reitit ovat sulkeutumassa Baltian ja itäisen Keski-Euroopan maiden rajavalvonnan tason noustessa.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

*Perustelut***1. Yleistä***Turvallisuus- ja puolustuspolitiikan valmistelu*

Vuoden 2001 selonteon valmistelua on koordinoitunut 1.3.2000 perustettu turvallisuus- ja puolustusasiainkomitea. Perustuslain uudistamisen yhteydessä lakkautettiin puolustusneuvosto ja sen tehtävät jaettiin valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisen valiokunnan ja puolustusministeriön kesken. Turvallisuus- ja puolustusasiainkomitea avustaa näitä molempia kokonaisuusmaapuolustusta koskevissa asioissa.

Puolustusvaliokunta toteaa, että selontekoa on valmisteltu varsin suppeassa piirissä. Suomessa avoimelle ja mahdollisimman laajalle pohjalle rakentuvalla valmistelulla turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa on kuitenkin monia muita maita paremmat perusteet. Maanpuolustuksemme nojaa kokonaisuusmaapuolustuksen ja asevelvollisuusarmeijan perusajatukseen.

Ulko- ja turvallisuuspolitiikka perinteisesti rakentuu meillä pitkälle menevälle konsensukselle. Puolustusvaliokunta korostaa ulkoasiainvaliokunnan tavoin vuoden 2004 selonteon valmistelussa laajan parlamentaarisen osallistumisen merkitystä. Valtioneuvoston selonteko on sinänsä sovelias menetelmä hankkia eduskunnan kanta turvallisuus- ja puolustuspolitiikan suuntaviivoihin. Eduskunta, erityisesti sen tässä katsannossa keskeiset valiokunnat — puolustusvaliokunta, ulkoasiainvaliokunta ja valtiovarainvaliokunta — on kuitenkin kytkettävä selonteon valmisteluun jo valtioneuvostovaiheessa.

Valiokunta katsoo, että selonteon valmistelussa on soveltuvalla tavalla hyödynnettävä kansalaisyhteiskunnan ja tutkimuslaitosten panosta kuulemalla niitä valmisteluprosessin aikana. Näin valmisteluun saadaan mahdollisimman monipuolisia näkökantoja. Laajapohjainen valmistelu on perusteltua ottaen huomioon turvallisuusympäristöön vaikuttavien tekijöiden moni-

muotoisuus. Laajempaa dialogia vuoden 2004 selonteon valmistelussa puoltaa myös ko. selonteon tärkeys.

Valiokunta ehdottaa hyväksyttäväksi lausuman (*Valiokunnan lausumaehdotus 1*).

Selonteon rakenne ja lähtökohdat

Valtioneuvoston selonteossa noudatettu kansainvälisen tilanteen tarkastelutapa jatkaa jo aiemmissa selonteissa ilmennyttä, voimakkaasti instituutioihin keskittyvää perinnettä. Se jättää geopoliittiset ja monet muut näkökulmat varsin vähälle huomiolle eikä kykene kovin hyvin selittämään nimenomaan kriiseihin ja sotiin liittyviä ilmiöitä. Seurauksena on ollut positiivinen kuva kansainvälisten suhteiden kehityksestä. Tällöin kielteisten skenaarioiden kuvaus saattaa joissakin tapauksissa jäädä taka-alalle. Myös selonteon käsitys konfliktien ja kriisien hallittavuudesta on ilmeisen optimistinen. Selonteon yleispiirteenä on monen keskeisen kysymyksen osalta kuvailevuus ja tietynlainen ongelmattomuus.

Kuten edellä on todettu, kyseessä on vuoden 1997 selonteon tarkistus eli eräänlainen väliraportti. Selonteon antamisajankohdasta johtuen siinä ei ole voitu kaikilta osin ottaa huomioon viime kuukausina tapahtuneita muutoksia. Ulkoasiainvaliokunta on lausunnossaan tämentänyt seuraavan selonteon aikaistamista siten, että se tulee voida käsitellä myös eduskunnassa vuonna 2004. Puolustusvaliokunta yhtyy ulkoasiainvaliokunnan kantaan tulevan selonteon ajoituksesta.

Selonteon tarkastelua voidaan pitää varsin Eurooppa-keskeisenä. Natoa ja sen kehitystä tarkastellaan enimmäkseen transatlanttisen suhteen kautta. Puolustusvaliokunta toteaa esimerkiksi, että selonteossa ei käsitellä kokoaavasti Venäjän ja Yhdysvaltojen välisiä suhteita taikka suhteiden merkitystä Suomen, lähi-alueidemme ja Euroopan turvallisuudelle eikä lainkaan Kiinan tai Lähi-Idän tilanteen merkitystä kansainvälisten suhteiden kehityksessä.

Kuluvan vuoden syyskuun 11. päivänä Yhdysvaltoihin tapahtunut terrori-isku ja sen seurausvaikutukset korostavat maailmanlaajuisen tarkastelun merkitystä. Toisaalta on mahdotonta toistaiseksi arvioida, mitä pitkäaikaisvaikutuksia terrorismilla ja terrorismin vastaisella toiminnalla on kansainväliseen politiikkaan sekä sitä kautta Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittisiin ratkaisuihin.

2. Turvallisuuspoliittinen ympäristö

Yleinen kansainvälinen kehitys

Suomen turvallisuusympäristöä ei selonteossa hahmoteta olennaisesti edellisistä selonteista poikkeavasti. Turvallisuusympäristöarvio on laajan valmistelun tulos ja sellaisena varsin joustava. Toisaalta turvallisuuspoliittinen ympäristö on aina muuttuva eikä turvallisuuspoliittista suunnittelua ja varautumista voi rakentaa muuttumattomuuden varaan. Selonteossa pitäisikin siten pyrkiä erottelemaan ne keskeiset tekijät, joiden mukaan toimintalinja on valittu, ja hahmottelemaan vaihtoehtoiset strategiat, mikäli keskeisten tekijöiden suhteen tapahtuu selviä muutoksia.

Erityisesti Euroopan turvallisuuspoliittisessa tilanteessa on kylmän sodan päättymisen jälkeen tapahtunut luonteeltaan syvällisiä, myönteisiä ja pysyviä muutoksia. Keväästä 2001 lähtien ja erityisesti syyskuun 11. päivän jälkeisessä kehityksessä on havaittavissa viitteitä maailmanlaajuisesta muutoksesta, jonka pysyvyydestä ei voida olla varmoja.

Selonteossa on varsin laajasti kuvattu kansainvälisen kehityksen myönteisiä yleispiirteitä. Valtioiden, talouksien ja yhteiskuntien keskinäisen riippuvuuden kasvaessa paranevat keinot puuttua yhteisesti turvallisuusongelmien syihin. Kansainvälistä kehitystä leimaa pyrkimys lisätä ja tiivistää valtioiden välistä yhteistyötä ja integraatiota.

Yhdysvallat on merkittävä tekijä turvallisuusyhteistyössä Euroopan alueella. Tältäkin kannalta on huomionarvoista, että Yhdysvallat on ilmoittanut irtautuvansa ABM-sopimuksesta eikä se ole myöskään hyväksynyt biologisten aseiden

valvontasopimusta. Venäjän sisäinen kehitys on vakautumassa, vaikka siihen edelleen liittyykin monia epävarmuustekijöitä.

Kansainväliseen kehitykseen yleisemminkin liittyy turvallisuuspoliittisia epävarmuustekijöitä, jotka vaikuttavat Suomen ja kansalaistemme turvallisuuteen ja jotka on otettava huomioon turvallisuuspolitiikassa. Näistä päällimmäisiksi selonteossa on nostettu alueelliset tai paikalliset konfliktit Euroopassa ja sen lähi-alueilla. Puolustusvaliokunta katsoo, että Suomen turvallisuusympäristön kehitys viime vuosina on nimenomaan korostanut varautumista alueellisiin ja paikallisiin konflikteihin. Käsiteltävänä olevassa selonteon tarkistuksessa varautumistarve on esitetty täydentämällä puolustus suunnittelun perustana olevia kriisi- ja uhkamalleja alueellisella kriisillä. Tällaisessa kriisitilanteessa Suomi pyrkii estämään tai rajoittamaan kriisin vaikutusten ulottumista Suomeen ja muuhun Eurooppaan.

Jo edellisessä selonteossa todettiin kriisien muuttuminen 1990-luvulla valtioiden välisistä kriiseistä enenevässä määrin valtioiden sisäisiksi, usein etnisiä piirteitä omaaviksi konflikteiksi.

Tämänkertaisessa selonteossa todetaan aivan oikein joukkotuhoaseiden leviämisen samoin kuin tavanomaisten aseiden, kuten pienaseiden, hallitsemattoman leviämisen ja käytön muodostavan jatkossakin huolenaiheen kansainväliselle yhteisölle. Puolustusvaliokunta pitää tärkeänä, että Suomi pyrkii kaikkiin käytettävissä oleviin keinoin tukemaan YK:n toimintaohjelmaa pienaseiden laittoman kaupan estämiseksi sekä pienaseita koskevan kansainvälisen valvontajärjestelmän edelleenkehittämistä.

Selonteossa on lueteltu myös laaja joukko kansalliset rajat ylittäviä riskejä ja uusia uhkatekijöitä. Näiksi on todettu muun muassa ihmisoikeuksien loukkaukset, yhteiskunnan perusrakenteiden vaurioituminen, informaatiouhkat, suuronnettomuudet, terrorismi, rajat ylittävä kansainvälinen rikollisuus, ympäristökatastrofit, epidemiat ja väestöliikkeet, jotka kaikki sotilaallisten konfliktien ohella kuuluvat nykyajan turvallisuusuhkien kirjoon.

Selonteon uhka-analyysiin olisi perusteltua liittää esimerkiksi rasismi ja ulkomaalaisvihamielisyys, jotka voidaan nähdä tällä hetkellä merkittävänä eurooppalaisina, mutta myös suomalaisina ongelmina. Rasismi ja ulkomaalaisvihamielisyys vaarantavat konkreettisesti ennen muuta vähemmistöjen turvallisuutta. Selonteossa ei laajan turvallisuuden näkökulmasta pohdita myöskään hyvinvointivaltion muutoksia.

Keväällä 2001 ja sen jälkeen EU:n jäsenmaat ovat jatkaneet unionin kriisinhallintakyvyn vahvistamista osana EU:n yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Samanaikaisesti Venäjän sotilasstrateginen painopiste näyttäisi siirtyvän etelään, vaikka pohjoiset merialueet ovat yhä tärkeitä. Myös Yhdysvaltojen strategisen painopisteen siirto Euroopasta ensi sijassa Kauko-Itään sekä Lähi-Idän ja Keski-Aasian öljyalueille näyttää mahdolliselta.

Selonteon antamisen jälkeen Suomen turvallisuusympäristössä on tapahtunut ainakin kaksi merkittävää muutosta. Ensiksi, terrorismista on tullut entistä suurempi maailmanlaajuinen uhka. Toiseksi, Baltian maiden jäsenyys Natossa on käynyt entistä todennäköisemmäksi, mikä vaikuttaa myös Itämeren alueen sotilaalliseen tilanteeseen.

Terrorismi

Terrorismin todetaan selonteossa olevan uhka kansainväliselle turvallisuudelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle, demokratialle ja oikeusvaltiolle. Yhdysvaltoihin suuntautuneessa terrorismissa tämä uhka konkretisoitui näkyvästi. Näistä tapahtumista tuli myös konkreettinen esimerkki niin sanotuista epäsymmetrisistä uhkista, jotka saattavat olla yleistymässä.

Terrorismista ei ole käytettävissä laajalti hyväksyttyä määritelmää. Erään määritelmän mukaan terrorismi on heikon toimijan poliittisesti motivoitua väkivaltaa, jolla koetetaan vaikuttaa hallitukseen tai vallassa olijoihin suuntaamalla yllättäviä iskuja ennen muuta siviiliväestöön hyödyntäen suurinta käytettävissä olevaa julkiisuutta. Yhdysvaltoihin suuntautunut terrorismi-isku täytti tämän määritelmän ehdot.

Syyskuun terrorismi-iskulla on ollut useita välitömiä vaikutuksia, joista osa heijastuu myös Suomen asemaan. Yhtenä esimerkkinä näistä on YK:n aseman vahvistuminen. Valiokunta pitää tätä kehitystä erittäin tärkeänä. Suomen politiikan kannalta on olennaista, että maailmanjärjestyksellä on johtava rooli kansainvälisten kriisien estämisessä ja hoitamisessa.

Yhdysvallat rakensi terrorismi-iskujen jälkeen laajan kansainvälisen liittoutuman pitkäaikaiseen taisteluun terrorismia vastaan. Kansainvälisen koalition ylläpitämisen edellytykset riippuvat useista tekijöistä. Epävarmuuden ja ristiriitojen elementtejä sisältyy muun muassa Yhdysvalloissa suunnitteilla oleviin hankkeisiin jatkaa terrorismin vastaista toimintaa nykyistä laajemmalla rintamalla.

Nato on katsonut ensimmäistä kertaa olevansa perustamissopimuksensa 5. artiklan soveltamisen tilanteessa, ja sillä on ollut valmius turvautua kollektiiviseen puolustukseen. Terrorismi-iskuista alkanut vaihe merkitsee todennäköisesti Naton suuntautumista pitkällä aikavälillä terrorismin vastaiseen toimintaan. Tämä kehitys on jatkoa painotuksille, jotka ovat suunnanneet Naton tehtäviä kylmän sodan jälkeen sotilaalliseen kriisinhallintaan. Kriisinhallinnassa korostuvat jatkossa aiempaa enemmän epäsymmetrisiin uhiin vastaaminen, vastustajan pakottaminen taipumaan alueellisesti rajoitetussa konfliktissa, ilmaoperaatioiden keskeisyys ja kriisin sotilaallinen jälkihoito.

Terrori-iskujen sotilaallisista vastatoimista ovat käytännössä vastanneet Yhdysvallat ja Iso-Britannia. Huomionarvoista on, että myös Saksa on päättänyt osallistua sotilaallisiin vastatoimiin.

Terrorismin uhkaan vastaaminen tulee lähi-vuosina vaikuttamaan Naton doktriinin ja strategian sisältöön monin tavoin. Vaikutusten pääpaino on jäsenmaissa. Rauhankumppanuusmaiden, Suomen niiden joukossa, on varauduttava terrorismin vaikutusten esille tuloon myös rauhankumppanuusohjelmissa.

Euroopan unioni on jo ryhtynyt tehostamaan toimiaan kolmanteen pilariin kuuluvien sisäisen turvallisuuden kysymysten osalta laajalla ter-

rorismin vastaisella ohjelmalla, joka ulottuu lähinnä sisä- ja oikeusministeriöiden hallinnonaloille. Unionin sisä- ja oikeusministerit ovat sopineet laajasta yhteistyöpaketista, johon sisältyy muun muassa rajatarkastusten ja ulkorajojen valvonnan tiukentaminen. Henkilöpapereiden ja viisumien myöntämismenettelyä tarkistetaan ja poliisi- ja konsuliyhteistyötä lisätään. Europoliin perustetaan terrorismin vastainen yksikkö. Tämän yhteistyöpaketin edeltämät lainsäädännölliset toimet ovat käynnissä kansallisesti. Valiokunta korostaa, että lainsäädännöllisten toimien on oltava sopusoinnussa ihmisoikeuksien ja oikeusvaltioperiaatteen kanssa. Suomi osallistuu EU:ssa terrorismin vastaiseen yhteistyöhön ja tietojen vaihtoon myös yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan piirissä.

Vaikka Yhdysvaltain suuntautuminen maailmanlaajuiseen terrorismin vastaiseen taisteluun ei ole toistaiseksi vaikuttanut Yhdysvaltain rooliin kriisinhallinnassa Balkanilla, on mahdollista, että pidemmällä aikavälillä eurooppalaiset saavat varautua kantamaan enemmän vastuuta maanosansa turvallisuudesta. Tämä kehitys pakottanee Euroopan unionin kehittämään puolustuspoliittista päätöksentekoaan, mihin myös Suomelta odotetaan kantaa.

Terrorismin vastainen taistelu on jo synnyttänyt uudenlaista kansainvälistä yhteistyötä. Venäjä osoitti Yhdysvalloille selkeää valmiutta käytännön yhteistyön tiivistämiseen terrorismin vastaisissa toimissa. Tämä konkretisoitui YK:n yleiskokouksen ja turvallisuusneuvoston päätöslauselmissa. Käytännön tasolla Venäjän yhteistyöhalukkuus tuli esille myös humanitaarisen ylilentoluvan myöntämisessä, sotilaallisessa yhteistoiminnassa sekä Venäjän ja Yhdysvaltojen tiedusteluyhteisöjen informaationvaihtona.

Suomen kannalta 11.9. jälkeisten tapahtumien vaikutukset tulevat esille Venäjän ja Yhdysvaltain välisissä suhteissa. Esteet, jotka aiemmin ovat haitanneet ennen muuta Yhdysvaltojen ja Venäjän suhteita, ovat ainakin väliaikaisesti suurelta osin poistuneet, ja yhteisiä etuja saatetaan löytää entistä laajemmin myös taloudellisessa yhteistyössä.

Yhteisten terrorismin vastaisten etujen on nähty johtavan siinä määrin pysyvien yhteistyösuhteiden syntyyn, että on alettu puhua kansainvälisten suhteiden rakennemuutoksesta. Terrorisminvastaisuuden ei puolustusvaliokunnan arvion mukaan vielä voida nähdä muodostuvan sellaiseksi kansainvälisiä suhteita järjestäväksi periaatteeksi, joka nousisi kansallisten ja alueellisten turvallisuushuolien rinnalle ja niiden ohi ja johtaisi uusien rakenteiden syntyyn.

Terrorismin vastaisen kampanjan voidaan todeta vahvistaneen yhteistyötä maailmanlaajuisesti. Suomelle tärkeitä ovat ennen muuta YK-järjestelmässä tehdyt päätökset. Euroopan unionin tasolla Suomi osallistuu yhtenä jäsenmaana yhteisten linjausten valmisteluun ja toimeenpantoon. Kansallisella tasolla uusiin turvallisuusuhkiin ja niiden edellyttämiin vastatoimiin on paneuduttava entistä suunnitelmallisemmin.

Itämeren alueen sotilaallinen tilanne

Valiokunta toteaa, että Itämeren alueen yhteistyö on 1990-luvun aikana kehittynyt myönteiseen suuntaan kylmän sodan ajan sotilaallisen vastakkainasettelun väistyttyä. Itämeren valtioista Puola on edellisen selonteon käsittelyn jälkeen liittynyt Natoon samanaikaisesti Tsekin tasavallan ja Unkarin kanssa.

Selonteossa Naton laajentumista on pidetty varsin epävarmana. Viimeaikaisen kehityksen valossa laajentuminen näyttää yhä todennäköisemmältä. Brysseliin epäviralliseen huippukokoukseen kuluvan vuoden kesäkuussa koontuneet Nato-maiden valtionpäämiehet totesivat, että seuraavat kutsut uusille jäsenille lähetetään Prahan huippukokouksesta marraskuussa 2002. Venäjä on ilmoittanut vastustavansa Naton jatkolaajentumista, mutta näyttää kuitenkin varautuvan tilanteeseen, jossa Nato kaikista huolimatta ottaa uusia jäseniä. Puolustusvaliokunta pitää tärkeänä, että Nato pyrkii omaksunsa linjan mukaisesti asettamaan erityistä painoa yhteistyösuhteiden kehittämiseen Venäjän kanssa.

Edellä todettujen näkökohtien valossa valiokunta pitää mahdollisena Naton laajentumista

myös Baltiaan. Baltian maiden mahdollisen Nato-jäsenyyden vaikutuksia Suomen turvallisuuspoliittiseen asemaan ei ole tarkasteltu selonteossa.

Suomi on ilmoittanut, että se tukee Baltian maiden oikeutta itse valita omat turvallisuusratkaisunsa, mukaan lukien niiden oikeus liittyä Natoon. Suomen ulkopoliittinen johto on todennut, että Baltian maiden kansainvälisen aseman vakiinnuttaminen on Suomen etujen mukaista ja että Suomi suhtautuu ymmärtämyksellä niiden pyrkimykseen. Baltian maiden mahdollinen liittyminen Natoon tulisi kuitenkin toteuttaa niin, että sillä ei ole negatiivisia vaikutuksia Itämeren alueen turvallisuuspoliittiseen tilanteeseen. Valiokunta pitää merkittävänä, että Nato ei aio sijoittaa uusiin jäsenmaihinsa ulkomaisia joukkoja, tukikohtia tai ydinaseita.

Baltian maiden mahdollinen Nato-jäsenyys ei aiheuta Suomelle perustetta liittyä Natoon. Suomi pitää myös jatkossa tärkeänä Itämeren alueen alueellisen vakauden säilyttämistä. Itämeren alueella on tulevaisuudessa todennäköisesti erilaisen turvallisuusratkaisun valinnoita, joiden yhteistyö on välttämätöntä. Turvallisuusyhteistyön keskeisin tavoite on vahvistaa alueellista vakautta kytkemällä Venäjä olemassa oleviin euro-atlanttisiin turvallisuusjärjestelyihin ja vaikuttaa Venäjän ja Baltian maiden suhteiden normalisointiin.

Valiokunta kiinnittää huomiota Kaliningradin alueeseen, joka sijaintinsa vuoksi on merkittävä Venäjälle sekä poliittisesti että sotilaallisesti. Selonteossa on arvioitu, että Kaliningradin erityisasema vaikuttaa naapurisuhteiden kehittymiseen Itämeren alueella ja korostaa erityisesti Venäjän roolia. Baltian maiden mahdollisesti liittyessä Natoon Venäjällä on todennäköinen tarve kasvattaa Kaliningradin alueen asevoimia sekä tehostaa tiedustelua ja ilmapuolustusta. Mikäli myös Baltian maiden EU-jäsenyys toteutuu, se vaikuttanee Kaliningradin asemaan muun muassa viisumikäytännön, transitiokuljetusten ja energiahuollon muutoksina.

Sotilaallinen turvallisuusympäristö

Selonteko sisältää perusteellisen kuvauksen Suomen lähialueista. Sen sijaan siinä ei kuvata sotilaallisia uhkia likimainkaan siinä laajuudessa kuin vuonna 1997 tehtiin.

Alueellisiin tai paikallisiin konflikteihin Euroopassa ja lähialueilla viitattiin jo edellä. Niillä voi olla vaikutusta Suomeen sekä yleistä turvallisuutta heikentävinä että taloudellisten tekijöiden kautta. Esimerkiksi Balkanin alue on edelleen monella tapaa kriisialtis, vaikka siellä on tapahtunut myönteistä kehitystä.

Maamme geostrateginen asema saattaa aiheuttaa sen, että Suomi omista toimistaan riippumattomista syistä joutuu sotatoimialueeksi vakavassa ja ehkä pitkän ajan kuluessa kehittyvässä kriisissä, johon suurvallat ovat kietoutuneet ja jonka syyt saattavat olla etäällä Suomesta. Tällaisesta mahdollisuudesta voidaan käyttää nimitystä geostrategisista tekijöistä aiheutuva uhka. Valiokunta pitää tätä uhkakuvaa varsin merkittävänä, vaikka se selonteossa onkin jäänyt vähälle huomiolle. Suomella on tässä suhteessa lähialueillaankin kaksi erillistä painopisteesuuntaa: Itämeren alue ja pohjoiset merialueet, joita koskevista konflikteista sotilaallinen uhka saattaa ulottua myös Suomeen. Puolustusvaliokunta pitää tärkeänä, että geostrategisista tekijöistä aiheutuva uhka otetaan huomioon vuoden 2004 selonteossa.

Selonteko sisältää verrattain perusteellisen Venäjä-analyysin. Ulkoasiainvaliokunta on lausunnossaan täydentänyt tätä analyysia vielä omilla havainnoillaan, joihin puolustusvaliokunnalla ei ole huomauttamista.

Venäjän rauhan ajan asevoimat ovat viime vuosikymmenellä supistuneet ennen muuta taloudellisista syistä. Vahvuudessa on saavutettu viime vuosina melko stabiili taso, ja lähialueillamme on aseistettuja joukkoja yhteensä noin 200 000. Venäjä on suunnitellut supistavansa asevoimiensa rauhan ajan vahvuutta vielä vuoteen 2006 saakka. Supistukset kohdistuvat pääasiassa maavoimiin. Niiden kohdentamisesta eri sotilaspireihin ei ole julkisuudessa kerrottu. Voidaan kuitenkin arvioida, että pienimmät supistukset kohdennetaan Venäjän kannalta uh-

kaavimmille suunnille, Pohjois-Kaukasiaan ja Keski-Aasiaan. Leningradin sotilaspiirin supistukset kohdistuvat alhaisessa valmiudessa oleviin joukkoihin eli alueen korkean valmiuden yhtymät säilyvät. Leningradin sotilaspiirin alue säilyy merkitykseltään tärkeänä johtuen muun muassa strategisten ydinsukellusveneidien sijoittamisesta Pohjoiseen laivastoon.

Ruotsin puolustusvoimien rakennemuutoksen perustana olevan uhkakuvan mukaan maahan ei tule lähimmän 10 vuoden aikana kohdistumaan suurhyökkäyksen uhkaa. Uudistukselle on käytettävissä niin sanottu strateginen aikalisä, jonka turvin voidaan rakentaa vuoden 2010 jälkeisen ajan vaatimuksia vastaavat asevoimat. Aikalisän turvin hylätään kaikki nykyiset joukkotyypit ja johtamisjärjestelmät, jotka eivät ole ajanmukaisia vuoden 2010 jälkeen.

Ruotsin tulevan doktriinin pääelementti on informaatioylioivoiman luominen käyttämällä hyväksi nykyaikaisinta informaatioteknologiaa. Ruotsin rakennemuutoksessa puolustusvoimien operatiivinen johtaminen sekä joukkojen ja esikuntien rakenne organisoidaan Nato-yhteensopiviksi kaikilla tasoilla. Yleinen asevelvollisuus säilytetään, mutta varusmiehiä koulutetaan vain vajaa kolmasosa miespuolisesta ikäluokasta.

Norjan puolustusvoimien rakennemuutoksessa pyritään materiaalihankintojen turvaamiseen muuttumattomalla puolustusmäärärahatasolla. Tuntuvien toimintamenosäästöjen saavuttamiseksi joudutaan maavoimien sodan ja rauhan ajan organisaatio puolittamaan ja alueellinen johtamisjärjestelmä lakkauttamaan. Norjan rakennemuutoksen supistukset ovat samansuuntaisia kuin Ruotsin puolustuspäätöksessä toteutettavassa muutoksessa. Huomattavana erona on, että Norjassa ei uudisteta joukkorakenteita ja kalustoa läheskään Ruotsin suunnitteleamalla tasolla. Maavoimien supistusten tuloksena jo ennestään suuri riippuvuus Nato-vahvennuksesta tulee kasvamaan.

Sekä Ruotsin että Norjan paikallispuolustuksessa kodinturvajoukoilla on merkittävä rooli.

Viron, Latvian ja Liettuan turvallisuuspolitiikan päätavoite on Nato-jäsenyys. Asevoimien materiaalikehitys on toistaiseksi ollut pitkälti

länsimaiden kalustolahjoitusten ja nimelliseen hintaan tapahtuneen myynnin varassa. Omia materiaalihankintoja on pystytty tekemään vain vähän. Pitkäjänteinen puolustus suunnittelu on Nato-jäsenyyttä tavoiteltaessa ja Naton ohjauksessa saatu kuitenkin kohtuullisen hyvin käyntiin. Suomi on osallistunut aktiivisesti Viron sotilasjohdon koulutukseen.

Baltian maiden sotilaallisen kehityksen kannalta on ratkaisevaa, hyväksytäänkö ne Naton jäseniksi. Näyttää todennäköiseltä, etteivät ne pysty saavuttamaan kykyä itsenäiseen puolustukseen ilman ulkopuolista apua.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että selonteko sisältää useita tutkimustehtäviä liittyen vuoden 2004 selonteon valmisteluun. Osa tutkimustehtävistä koskee turvallisuuskehityksen seuranta.

3. Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittinen toimintalinja

Keskeiset perustekijät

Ulkoasiainvaliokunnan lausunnossa on todettu, että Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan lähtökohta on laaja turvallisuuskäsite. Laaja turvallisuuskäsite määriteltiin vuoden 1997 selonteossa käsittämään poliittisten ja sotilaallisten kysymysten lisäksi myös ihmisoikeuksien kunnioittamisen ja oikeusvaltioperiaatteen noudattamisen sekä taloudellisen vapauden, sosiaalisen vastuun ja keskinäisen solidaarisuuden ympäristön suojelemiseksi.

Laajassa turvallisuuskäsitteessä otetaan huomioon, että tiettyjen yhteiskuntatoimintojen lamaannuttaminen on mahdollista ilman suurimittaista aseellista konfliktia tai sodankäyntiä.

Valiokunta toteaa, että keskeiset Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittista toimintalinjaa kuvaavat käsitteet ovat muuttuneet edellisestä selonteosta. Vuoden 1997 selonteossa korostettiin uskottavaa kansallista puolustuskykyä. Nykyinen toimintalinja kiteytetään uskottavan puolustuskyvyn ylläpitämiseen ja kehittämiseen. Aiemmassa selonteossa turvallisuuspolitiikkamme perustekijöiksi todettiin sotilaallinen liittoutumattomuus, itsenäinen puolustus ja Euroopan

unionin jäsenyys. Vuoden 2001 selonteossa toimintalinjana on pysyttäytyminen vallitsevissa olosuhteissa sotilaallisesti liittoutumattomana sekä osallistuminen kansainväliseen yhteistyöhön turvallisuuden ja vakauden vahvistamiseksi YK:ssa, Etyjissä, EU:ssa ja Naton rauhankomppanuuden puitteissa samalla pohjoismaista yhteistyötä painottaen.

Selonteon mukaan Suomen puolustuskyky mitoitetaan turvallisuusympäristön asettamia vaatimuksia vastaavasti siten, että vähintään maan ydinalueet voidaan kaikissa tilanteissa pitää omassa hallussa ja että puolustuksella kyetään luomaan edellytykset toimenpiteille itsenäisyyden säilyttämiseksi. Puolustuksen painopistettä siirretään edelleen laajamittaisen hyökkäyksen torjuntakyvyn kehittämisestä strategisen iskun ennaltaehkäisy- ja torjuntakyvyn vahvistamiseen. Siltä varalta, että toimintaympäristön kehitys kääntyy uhkaavaan suuntaan, Suomi ylläpitää puolustusjärjestelmää, jonka avulla voidaan torjua maahantunkeutuminen.

Selonteossa puolustuskyvyn mitoitus on määritelty myös siten, että kyetään turvaamaan koko maan alueellinen koskemattomuus ja itsenäisyys sekä kansalaisten elinmahdollisuudet. Valmiuksien luominen avun vastaanottoon kriisitilanteessa otetaan huomioon puolustuksen kehittämisessä. Puolustusvaliokunta korostaa, että avun vastaanottamiseen liittyvien toimien tulee olla sopusoinnussa sotilaallisen liittoutumattomuuden kanssa.

Sotilaallinen liittoutumattomuus Suomen kylmän sodan jälkeisenä turvallisuus- ja puolustuspoliittisena linjana on ollut tarkoituksenmukainen. Suomen asema on vahvistunut EU-jäsenyyden myötä. Sotilaallinen yhteistyö Naton kanssa on ollut kiinteää PfP-ohjelman puitteissa. Sotilaallinen liittoutumattomuus tarjoaa Suomelle myös mahdollisuuden toimia tasapainottavana tekijänä Euroopan turvallisuusrakenteen muutoksessa. Esimerkkinä tästä on suomalaisten välittäjien panos esimerkiksi Kosovon ja Pohjois-Irlannin kriisien ratkaisussa. Suomi on voinut myös itse vaikuttaa turvallisuusrakenteiden muutokseen.

Maantieteellinen sijaintimme ja liittoutumattomuus asettavat erityisiä lisävaatimuksia puolustuskyvyillemme. Suomella ei ole samanlaisia mahdollisuuksia keskinäiseen työnjakoon puolustuksen alalla kuin Keski-Euroopan pienillä Nato-mailla. Puolustuksessamme tarvitaan muun muassa tämän vuoksi kaikki puolustushaarat.

Olennaista Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa on myös, että kriisejä aiheuttaviin tekijöihin ja konfliktien ennaltaehkäisyyn vaikutetaan riittävän varhaisessa vaiheessa.

EU:n puolustusulottuvuus

Euroopan unionin turvallisuuspoliittinen kehys koostuu yhteisestä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta (YUTP) ja sen puolustusulottuvuudesta. YUTP:n suuntaviivat luotiin Maastrichtin sopimuksessa, jossa myös avattiin mahdollisuus puolustuspoliittiseen yhteistyöhön. Yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa on sen jälkeen kehitetty muun muassa tehostamalla unionin päätöksentekoa ja sen käytettävissä olevia välineitä. Puolustusulottuvuus on vasta muotoutumassa, vaikka sen osalta otettiin merkittävä askel Nizzan sopimuksessa.

Edellä todettua kehitystä kuvataan selonteossa, mutta siitä ei tehdä poliittisia johtopäätöksiä eikä sen vaikutusta Suomen puolustuspolitiikkaan problematisoida. EU:n puolustuspolitiikka ei perustu kollektiivisen puolustuksen sitoumuksen, mutta sen vaikutus toteutuu monella muulla tavalla. Olennaista on Naton kanssa tapahtuva yhteistyö. Keskeinen vaikutus puolustuspolitiikkaan tulee kriisinhallintavalmiuksien kehittämisen kautta. Valiokunta katsoo, että selontekoon olisi tullut liittää arvio esimerkiksi EU:n puolustusulottuvuuden sitovuudesta ja sen vaikutuksista Suomeen.

EU:n toimia kriisinhallinnassa käsitellään toisaalla tässä mietinnössä.

Jalkaväkimiinat

Valtioneuvosto on todennut, että Suomi tukee henkilömiinojen tehokasta ja maailmanlaajuista kieltoa ja osallistuu EU:n toimintaan Ottawan sopimuksen tavoitteiden ja yleismaailmallisen

täytäntöönpanon edistämiseksi. Kuten selonteossa todetaan, Suomi on pitäytynyt liittymästä Ottawan sopimukseen. Suomella ei tällä hetkellä ole taloudellisia eikä teknisiä edellytyksiä sitoutua sopimuksen kieltämien miinojen hävittämiseen ja korvaamiseen muilla menetelmillä sopimuksen edellyttämässä neljän vuoden aikataulussa. Ottawan sopimukseen liittymistä koskevaa selvitystyötä jatketaan pyrkimyksenä Suomen liittyminen siihen vuonna 2006 ja jalkaväkimiinojen hävittäminen vuoden 2010 loppuun mennessä uskottavasta puolustuskyvystä tinkimättä.

Valtiovarainvaliokunta on lausunnossaan todennut, että ehdotetut rahoituskehykset eivät mahdollista luopumista jalkaväkimiinoista ja niitä korvaavien järjestelmien hankintaa ja viittanut vuonna 1997 jätettyyn jalkaväkimiinatyöryhmän raporttiin. Työryhmä esitti jalkaväkimiinoista luopumisen vastapainoksi korvaavia ja täydentäviä järjestelmiä. Jalkaväkimiinat voidaan korvata osittain muilla nykyaikaisilla miinoittamisjärjestelmillä. Tämä edellyttää nykyisen, pääosin tavanomaisiin miinoin perustuvan käyttöperiaatteen muuttamista moniulotteisemmaksi ja keskitetyemmäksi. Korvattaessa jalkaväkimiinoja tarvitaan nykyaikaisten miinoittamisjärjestelmien lisäksi työryhmän mukaan myös täydentäviä keinoja joukkojen taistelukyvyssä säilyttämiseksi entisellään. Näillä keinoilla pyritään ylläpitämään ja kehittämään jalkaväkijoukkojen tulivoimaa ja maavalvontakykyä. Osa näistä keinoista sisältyi jo vuoden 1997 selonteossa esitettyihin puolustusjärjestelmämme kehittämistä koskeviin suunnitelmiin.

Jalkaväkimiinatyöryhmä esitti myös, että Suomi lisää osallistumistaan miinanraivaukseen ja miinojen uhrien auttamiseen kehitysyhteistyövaroista rahoitettavalla miinanraivausohjelmalla.

Puolustusvaliokunta toteaa, että puolustusvoimat on jo tehnyt päätöksen luopua jalkaväkimiinoista valmiusyhtymissä. Valiokunta kannattaa jalkaväkimiinojen nykyistä käytösäännöstöä, jolla pyritään estämään siviiliuhrien syntyminen.

Jalkaväkimiinatyöryhmän arvion mukaan nykyaikaisten miinoittamisjärjestelmien hankkiminen aiheuttaisi puolustusvoimien nykyisen pitkän aikavälin hankintaohjelman ulkopuolella 4,4—4,8 miljardin markan lisärahoitustarpeen. Tämän hetken arvio korvaavien järjestelmien kustannuksista lieenee jonkin verran alempi. Tämän lisäksi olisi työryhmän mukaan harkittava edellä mainittujen täydentävien järjestelmien käyttöönottoa. Näiltä osin jalkaväkimiinoista luopumisesta aiheutuvia lisäkustannuksia ei vielä pystytä arvioimaan alalla tapahtuvan nopean teknisen kehityksen vuoksi. Puolustusvaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että jalkaväkimiinojen hävittäminen vuoden 2010 loppuun mennessä tarkoittaisi Suomen kohdalla huomattavan lyhyttä siirtymäaikaa, jolloin vuotuinen lisärahoitustarve kasvaisi varsin huomattavaksi.

Puolustusvaliokunta pitää jalkaväkimiinäkysymyksen ratkaisemista tärkeänä Suomen uskottavan puolustuskyvyn ja laajamittaisen hyökkäyksen torjuntakyvyn säilymisen kannalta. Valtioneuvoston tulee vuoden 2004 selonteossa esittää asiasta kattava selvitys ja valtioneuvoston kanta Ottawan sopimuksesta.

4. Suomen puolustuksen kehittäminen

Puolustussuunnittelun perusteet

Selonteon mukaan voimavaroja suunnataan ensisijaisesti strategisen iskun ennaltaehkäisy- ja torjuntakyvyn saavuttamiseksi. Laajamittaisen hyökkäyksen torjuntakyky ylläpidetään turvallisuusympäristön kehityksen mukaisesti. Puolustussuunnittelussa varaudutaan siihen, että kriisi- ja uhkamallien tilanteet voivat toteutua myös peräkkäisinä.

Meneillään oleva asetekninen kehitys merkitsee, että sotilaallisiin tavoitteisiin voidaan pyrkiä aiempaa pienemmällä määrällä joukkoja ja järjestelmiä. Tiedustelun sekä täsmäaseiden ulottuvuuden ja tarkkuuden kasvu vähentää perinteistä joukkojen keskittämisen tarvetta. Voimankäytön yllättävyys lisää olennaisesti sen vaikuttavuutta.

Strategisen iskun torjunta on noussut puolustuksen kehittämisen painopistealueeksi myös

siksi, että Suomi on edennyt vahvasti tietoyhteiskuntakehityksen eturintamassa. Strategisen iskun ennaltaehkäisyssä ja torjunnassa on perimmältään kyse siitä, että suomalaista yhteiskuntaa ei voitaisi missään tilanteessa saattaa toimintakyvyttömäksi.

Euroopan yleisen turvallisuustilanteen paraneminen ja turvallisuusympäristössämme tapahtuneet asevoimien vahvuuksien muutokset ovat vähentäneet Suomeen kohdistuvan laajamittaisen hyökkäyksen todennäköisyyttä. Myönteisen kehityksen jatkuessa uhan todennäköisyys pienenee edelleen. Tästä huolimatta sotilaallisen voiman määrä lähialueillamme on Suomen mitakaavassa edelleen huomattavan suuri, eikä sitä voida jättää ottamatta huomioon tulevaisuuden riskejä arvioitaessa. Laajan maahantunkeutumisen varalta on oltava ennaltaehkäisevä pidäke, joka voidaan mitoittaa turvallisuusympäristön kehityksen ja yhteiskunnan voimavarojen mukaisesti.

Alueellinen puolustus

Puolustussuunnittelun perusta on itsenäinen puolustus. Vastaamme kaikissa tilanteissa itse oman maamme puolustamisesta ja siitä, että koko maata puolustetaan. Alueellinen puolustusjärjestelmä on Suomen oloihin suunniteltu ja meille sopiva puolustusratkaisu myös tulevaisuudessa. Puolustusvalmiutemme joustavalla säätelyllä kykenemme hallitsemaan erityyppiset uhkatilanteet ja optimoimaan voimavarojemme käytön.

Alueellista puolustusjärjestelmää pidetään yllä sekä laajamittaisen hyökkäyksen että strategisen iskun varalta. Sen perustana ovat laajat yleisen asevelvollisuuden kautta muodostettavat reserviläisjoukot. Suurimmillaan sodan ajan puolustusvoimat ovat käsittäneet jopa 700 000 sotilasta. Asevelvollisen koulutetun reservin määrä on otettava huomioon arvioitaessa sodan ajan vahvuutta. Nyt valtioneuvosto esittää supistetuksi joukotavoitteeksemme 350 000 sotilasta vuoden 2008 loppuun mennessä. Vuoden 1997 selontekoon verrattuna enimmäisvahvuus pienenee 80 000 henkilöllä, mitä on pidettävä merkittävänä ja laajavaikutteisena muutoksena.

Valiokunnan saaman laskelman mukaan arvioidaan Suomessa 2010-luvun alussa olevan käytettävissä 20—40-vuotiaiden ikäluokkaan kuuluva 335 400 miehen reservi, josta 15 prosenttia kuuluu ns. varalisään. Vuosittain sijoitettussa reservissä tapahtuvat muutokset edellyttävät sodan ajan joukkojen perustamisen turvaamiseksi tällaisen lisän huomioon ottamista. Em. määrässä on otettu huomioon myös siviilitehtävänä merkittävyyden vuoksi sodan ajan palveluksesta vapautettu (VAP-) henkilöstö. Tietoyhteiskuntakehityksen syventyessä yhteiskunnan kriittisten toimintojen ylläpitoon tarvittavan nuoren työvoiman määrä lisääntyy. Pääesikunnan arvion mukaan vuonna 2020 sijoitettavasta 20—40-vuotiaiden reservistämme noin 20 prosenttia kuuluu VAP-henkilöstöön.

Edellä todettu laskelma tarkoittaa, että 2010-luvun alussa 20—40-vuotiailla miehillä voidaan ylläpitää 291 600 henkilön sodan ajan joukot. VAP-henkilöstön poistuma ja varalisän tarve huomioon ottaen vastaavan ikäluokan muodostama sodan ajan joukkojen vahvuus vuoden 2020 jälkeen on 263 000 henkilöä. Käytännössä tämä tarkoittaa, että 2010-luvulla sodan ajan joukkoihin ja niiden perustamiseen tarvittavaan suoritusorganisaatioon sijoitetaan noin 85 000 yli 40-vuotiasta miestä heidän koulutustaan ja kokemustaan vastaaviin tehtäviin. Vastaava tarve 2020-luvulla — säilytettäessä sodan ajan joukkojemme määrä 350 000 henkilössä — on noin 110 000 yli 40-vuotiasta miestä. Nykyisin tähän ikäluokkaan kuuluvat miehet (noin 150 000) huolehtivat ensisijaisesti esikuntien, paikallisjoukkojen ja huoltoyksiköiden sekä sodan ajan joukkojen perustamiseen tarvittavista, suoritusorganisaatiokokemusta vaativista tehtävistä.

Alueellisen puolustuksen doktriinissa on aina ollut suuri merkitys yleisjoukkojen muodostamalla liikkuvalla komponentilla sekä paikallispuolustuksella. Huolimatta pitkistä kehittämisohjelmista sodan ajan vahvuuteen kuuluvat kymmenen jääkäriprikaatia on saatu vain osittain varustelluiksi ja kahden panssariprikaatin suorituskyky on jo laskemassa.

Puolustuksen kehittämisen painopiste on nyt keskitetty entistä selvemmin valmiusprikaatin

kehittämiseen. Maa-, meri- ja ilmavoimien valmisyhtymät ovat ensisijainen väline Suomelle osoittaa puolustuskykyä uhkatilanteissa, joissa edellytetään alueellisen puolustuksen liikkuvien ja reagoitukykyisten komponenttien aktivoimista. Voimavaroja tulee jatkossa siirtää paikallisjoukkojen kehittämiseen.

Valiokunta katsoo, että myös edellä todettuun geostrategisista tekijöistä aiheutuvaan uhkaan on tarvittaessa kyettävä vastaamaan. Paikallisjoukoilla kiinteänä osana alueellista puolustusjärjestelmää on tulevaisuudessakin tärkeä merkitys Suomen puolustuksessa. Lapin puolustuksen uskottavuuden ja arktisen koulutuksen näkökulmasta on tärkeää, että varusmieskoulutusta kehitetään sekä Sodankylässä että Rovaniemellä.

Puolustusvaliokunta toteaa, että alueellinen puolustusjärjestelmä vaatii kehittämistä kyetäkseen vastaamaan kaikkiin tuleviin uhka- ja kriisimalleihin. Alueellinen puolustus on sinänsä periaatteiltaan erittäin moderni ja kustannustehokkuudeltaan hyvä ja kehittämiskelpoinen ratkaisu Suomen puolustamiseen myös pidemmällä tähtäyksellä.

Selontekoon on kirjattu toteamus, että vuoden 2004 mennessä tutkitaan alueellisen puolustusjärjestelmän uudistamista kokonaisuudessaan. Esitykseen liitetään myös selvitykset puolustusjärjestelmään kuuluvista keskeisistä asejärjestelmistä. Tarkasteltavia asejärjestelmiä ovat ainakin taisteluhelikopterit, tykistöasejärjestelmät, panssarivaunut ja panssarintorjuntajuhukset. Asejärjestelmiä tulee valiokunnan mielestä tarkastella kokonaisuutena. Valiokunta painottaa, että rakennettaessa 2010-luvun puolustusjärjestelmää lähtökohtana on pidettävä koko maan puolustamista, alueellista puolustusta ja yleistä asevelvollisuutta. Valiokunta ehdottaa hyväksyttäväksi lausuman (*Valiokunnan lausumaehdotus 2*).

Yleinen asevelvollisuus

Selonteossa on todettu, että koko valtakunnan alueen ja väestön puolustaminen edellyttää yleistä asevelvollisuutta. Valiokunta katsoo, että puolustuksemme tulee myös jatkossa perustua

yleiseen asevelvollisuuteen. Se jakaa puolustusrasitteen koko yhteiskunnan kannettavaksi. Järjestelmä on myös kustannustehokas; rauhan aikana valmiudessa olevat joukot ovat pienet ja niitä perustetaan lisää reservistä vasta tilanteen niin vaatiessa. Vain yleinen asevelvollisuus voi tuottaa riittävän määrän joukkoja koko laajan maa-alueen puolustamiseen. Valiokunta korostaa myös yleisen asevelvollisuuden yhteiskunnallista merkitystä. Lisäksi se on, kuten selonteossa on todettu, kansalaisten voimakkaan maanpuolustustahdon keskeinen perustekijä.

Selonteossa on arvioitu varusmiespalveluksen suorittaneiden määrän pysyminen noin 80 prosentissa ikäluokasta mahdolliseksi myös tulevaisuudessa. Saadun selvityksen perusteella valiokunta kiinnittää huomiota kuitenkin siihen, että jo nyt eri syistä tapahtuvat poistumat varusmiespalveluksesta ovat johtamassa siihen, että palveluksen suorittaneiden osuus on lähenevässä 70 prosenttia ikäluokasta. Edellä todettu laskelma reservin riittävydestä huomioon ottaen valiokunta pitää tärkeänä, että tämä epäsuotuisa kehitys pysäytetään.

Puolustuksen rahoitus

Puolustuksen rahoitus on yksi puolustuksen uskottavuuden mittari. EU-maat käyttivät vuonna 2000 puolustukseensa keskimäärin 2,0 prosenttia bruttokansantuotteestaan. Selonteossa on esitetty rahoituksen keskiarvoksi vuosille 2003—2008 enintään 10,8 miljardia markkaa vuodessa. Tämä vuoden 2002 hintatasossa määritelty rahoitus vastaa nyt noin 1,3 prosenttia bruttokansantuotteesta. Puolustusvaliokunta toteaa, että puolustusmenojen osuuden vertaaminen bruttokansantuotteeseen on Suomelle aina epäedullista. Kustannustehokkaan asevelvollisuusarmeijan kokonaiskustannukset ovat pienemmät kuin ammattiarmeijoiden. Modernien asejärjestelmien tarve ja materiaalimenojen suhteellisesti ottaen huomattava osuus (noin 1/3 puolustusbudjetista) tosin tasoittavat tätä eroa jossakin määrin.

Valtiovarainvaliokunnan lausuntoon yhtyen puolustusvaliokunta pitää tärkeänä, että suunnitellut rahoituskehykset ovat realistiset ja toteut-

tamiskelpoiset. Niiden on myös käytännössä mahdollistettava selonteossa esitettyjen toimenpiteiden toteutus.

Selonteossa esitetty rahoitustaso mahdollistaa puolustusvaliokunnan käsityksen mukaan strategisen iskun torjuntakyvyn luomisen ja edellytysten luomisen 2010-luvun puolustuskyvyn kehittämiseksi. Laajamittaisen hyökkäyksen torjuntakykyä pidetään yllä, joskin supistettuna aiemman selonteon tasosta. Esitetyt rahoituskehitykset vuosille 2002—2008 edellyttävät vuoden 1997 selonteossa käynnistetyn puolustusvoimien rakennemuutoksen jatkamista.

Esitetyt rahoituskehitykset eivät selonteon mukaisesti pidä sisällään puolustushallinnon kiinteistöuudistuksen kustannuksia. Puolustusvaliokunta ei saatujen selvitysten perusteella pidä kiinteistöuudistuksen toteutumista ylipäättänsä tässä vaiheessa selvänä eikä suunnitellussa muodossa tarkoituksenmukaisena.

Rakennemuutos

Käsillä olevan selonteon tarkoituksena ajateltiin vuonna 1997 olevan puolustuksen rakennemuutoksen arviointi tarkistusluonteisesti. Vuosina 1997—2000 toteutettiin merkittävä osa rakennemuutoksen edellyttämistä toimenpiteistä. Rationalisoinnilla luotiin mahdollisuus kohdentaa voimavaroja puolustusvoimien kehittämisen ja toiminnan painopistealueille.

Tärkeimpinä kehittämiskohteina rakennemuutoksessa olivat johtamis- ja hallintojärjestelmien keventäminen, koulutusorganisaation rationalisointi, varusmiesten palvelusaika- ja koulutusjärjestelmien uudistaminen sekä operatiivinen suunnittelu. Samalla käynnistettiin puolustusvoimien sodan ajan joukkojen enimmäisvahvuuden pienentäminen.

Yksittäisistä toimenpiteistä selonteossa on mainittu muun muassa merivoimien ja rannikkotykistön yhdistäminen, jolloin muodostettiin kaksi meripuolustusaluetta. Kaksi joukko-osastoa ja yhdeksän joukkoyksikköä joko lakkautettiin tai siirrettiin toiselle paikkakunnalle.

Rakennemuutoksen yhteydessä puolustusvoimien palkatusta henkilöstöstä sai noin 1 820

henkilöä määräyksen uuteen tehtävään. Kaikkiaan 202 henkilöä jouduttiin irtisanomaan.

Valtiovarainvaliokunta on lausunnossaan todennut, että vuoden 1997 selonteon mukaisessa rakennemuutoksessa ei vapautunut varsinaisia uudelleenkohdennettavia rahoitusresursseja. Kohdennettavissa olleet resurssit kuuluivat olemassaolevan toiminnan ylläpitoon, koska puolustusvoimien toimintamenoihin ei kyetty osoittamaan selonteon mukaisia määrärahoja eikä niissä otettu huomioon indeksitarkistuksia.

Vuoden 2001 selonteossa rakennemuutosta esitetään jatkettavaksi. Asteittain aiotaan lopettaa niiden joukkojen kouluttaminen, joiden asejärjestelmät poistuvat käytöstä 2010-luvun alkuun mennessä. Rationalisoinnilla on tarkoitus vapauttaa resursseja keskeisten tavoitteiden mukaiseen toimintaan. Tavoitteena on tehostaa puolustusvoimien koulutusorganisaation ja fyysisten rakenteiden käyttöä.

Puolustusvoimien supistetun sodan ajan vahvuuden perusteella arvioidut ja tarkistetut kriisiajan joukko- ja järjestelmätarpeet määrittävät myös rauhan ajan organisaation kehittämissuunnan. Organisaatiotarkistukset kohdennetaan niille aloille, jotka tulevat lähitulevaisuudessa olemaan tarpeeseen nähden ylimitoitettuja. Kriisiajan joukkojen vähentäminen merkitsee myös materiaalin varastoinnin, huollon ja korjaustoiminnan tarpeen vähentymistä.

Kriisiajan joukkojen koulutus on mitoitettu jatkossa olemassa oleviin tiloihin ja alueisiin siten, että tarvittava kapasiteetti on tehokkaassa ja taloudellisessa käytössä. Johtamisen, koulutuksen ja valmiustehtävien kannalta tarpeettomista toimipisteistä sekä tiloista ja alueista on tarkoitus luopua. Muutoksen on katsottu edellyttävän muun muassa ilmatorjunnan nykyisen ylisuuren varusmieskoulutuksen pienentämistä ja keskittämistä. Henkilöstön, koulutusvälineiden ja -infrastruktuurin sekä rahoituksen keskittämällä saadaan puolustushallinnon mukaan voimavaroja tehokkaaseen ja taloudelliseen käyttöön.

Sodan ajan joukkojen toimivuuden ja tehokkuuden perusedellytys on, että aselajijoukkojen koulutus voidaan yhdistää kokonaistoimintaan. Aselajikoulun ja varusmieskoulutusta antavan

aselajijoukon muodostamat aselajien koulutuskeskukset tuottavat tarvittavaa aselajiosaamista. Valmiusyhtymät sopivat perusyhtymätason aselajijoukkojen tehokkaaseen ja taloudelliseen joukkotuotantoon.

Ilmatorjuntakoulutusta esitetään nyt tehtävillä muutoksilla liitettäväksi maavoimien valmiusyhtymiin. Tässä tarkoituksessa Kymen ilmatorjuntarykmentti siirretään osaksi Karjalan Prikaatia. Edellä todetusta pääperiaatteesta poiketen Varsinais-Suomen Ilmatorjuntarykmentti esitetään lakkautettavaksi ja siirrettäväksi tarvittava ilmatorjuntakoulutus Panssariprikaatiin. Valtiovarainvaliokunta onkin lausunnossaan epäillyt, että ilmatorjuntayksikön perustaminen Panssariprikaatiin on vain väliaikaisratkaisu. Puolustusvaliokunta katsoo, että varsinainen siirtopäätös edellyttää tietoa valmiusyhtymien kokonaisvaltaisesta kehittämisestä ja näin ollen ilmatorjuntajoukkoyksikön lopullisesta sijoituspaikasta.

Puolustusvaliokunta on kiinnittänyt erityistä huomiota varikkojärjestelmän suunniteltuun rationalisointiin. Nykyistä varikkojärjestelmää pidetään liian laajana 350 000 henkilön puolustusvoimille ja sen hallinnon osuus kokonaistoiminoista on saadun selvityksen mukaan liian suuri. Lisäksi turvallisuusmääräykset merkitsisivät saadun selvityksen mukaan mittavaa investointitarvetta nykyisten varikoiden osalta. Selonteossa lähdetään siitä, että varikkojärjestelmää tulee keskittää ja mahdollisuudet kumppanuuteen teollisuuden ja muun yhteiskunnan kanssa selvittää. Iisalmen, Oriveden, Sääksjärven ja Vammalan asevarikot sekä Suojeluvarikko esitetään lakkautettaviksi.

Puolustusvoimien Materiaalilaitokseen kuuluu tällä hetkellä Tampereelle sijoitettu 300 hengen esikunta sekä 18 varikkoa ja laitosta eri puolilla Suomea. Sen palveluksessa on 2 260 henkilöä, joista siviilejä on 75 prosenttia. Materiaalilaitoksen uudelleenorganisointi vuoteen 2008 ulottuvalla suunnittelukaudella oli esillä jo edellisessä selonteossa.

Maavoimien materiaalin teknistymisen ja kriisiajan joukkojen vähentämisen myötä on nähtävissä sekä olemassa olevan materiaalin

määrän että sen huoltotarpeen olennainen väheneminen. Selonteossa edellytetään niin kotimaasta kuin ulkomailtakin hankitun materiaalin huolto- ja korjaustoiminnan siirtoa varikoista teollisuudelle. Puolustusministeriön johdolla ollaan kehittämässä puolustushallinnon strategista kumppanuutta, minkä seurauksena Materiaalilaitoksesta siirtynee tiettyjä toimintoja pitkäaikaisilla sopimuksilla yrityksille.

Valiokunnalle esitetyn arvion mukaan selonteossa esitettyjen varikoiden lakkauttamisen seurauksena noin 200 henkilön työpanos voidaan kohdentaa muun muassa uusiin teknisiin tehtäviin.

Uudelleenkohdentamisten lisäksi selonteon mukaiset toimet ilmeisesti merkitsisivät noin 200 siviilitehtävän vähentämistä jo vuosina 2003—2004. Puolustusvoimien palveluksessa oleva siviilihenkilöstö vähenisi saadun selvityksen mukaan nettomääräisesti noin 600 hengellä vuoteen 2008 mennessä. Sotilashenkilöstön määrää kaavaillaan jopa lisääväksi nykyisestään.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan Pääesikunta antoi käskyn selonteon edellyttämistä valmisteluista kuluvan vuoden kesäkuussa. Myös yhteistoimintamenettely yleisellä tasolla on aloitettu. Puolustusvaliokunta katsoo, että rationalisointitoimia tulee valmistella siten, että henkilöstö on valmistelussa mukana.

Tulevien rationalisointitoimenpiteiden hyöty arvioidaan asiantuntijalausunnoissa vuositasolla noin 175 miljoonaksi markaksi. Rakennemuutoksesta on arvioitu aiheutuvan myös kustannuksia 80 miljoonan markan edestä kolmena seuraavana vuonna yhteensä.

Kuten valtiovarainvaliokunta lausunnossaan on todennut, toimenpiteillä saatava nettosäästö jää varsin pieneksi. Todennäköistä on, että toimenpiteiden yhteiskunnalliset kustannukset ovat jopa säästöjä suuremmat. Puolustusvaliokunta katsoo, että rationalisointitoimenpiteiden kokonaistaloudelliset vaikutukset tulee selvittää ennen niiden toteuttamista. Toimenpiteiden tulee perustua riittävän pitkälle ulottuvaan kokonais-suunnitelmaan.

Henkilöstörakenteen korjaamiseen käytetään valiokunnan saaman selvityksen mukaan noin 150 miljoonaa markkaa selonteon 10,8 miljardin markan vuosittaisesta kehyksestä. Puolustusvaliokunta yhtyy valtiovarainvaliokunnan lausuntoon ja katsoo, että rationalisointitoimenpiteistä henkilöstölle aiheutuvat haittavaikutukset on pyrittävä minimoimaan. Henkilöstön työllistäminen edellyttää myös taloudellisia tukitoimenpiteitä esimerkiksi uudelleen koulutuksen muodossa.

Rationalisointitoimia on valmisteltu toiminnallisista lähtökohdista käsin. Puolustusvaliokunta katsoo, että toimenpiteet tulee toteuttaa hyvää henkilöstöpolitiikkaa noudattaen. Saadun selvityksen mukaan puolustusministeriö on perustamassa erillisen työryhmän, jonka tehtävänä on ohjata ja koordinoida valtion- ja kunnallishallinnon viranomaisten sopeuttamistoimenpiteitä. Alueellisesti on tarkoitettu perustaa työryhmiä, joiden tehtävänä on arvioida ja tukea tehtävien muutosten toimeenpanoa. Paikallisten työryhmien tehtävänä on myös vapautuvien kiinteistöjen ja maa-alueiden jatkokäytön selvittely. Valiokunta pitää tärkeänä, että puolustusvoimilta vapautuvat tilat ja kiinteistöt saadaan mahdollisimman nopeasti muuhun käyttöön.

Puolustusvaliokunta katsoo, että kokonaisaloudellisesti, toiminnallisesti ja henkilöstön kannalta muutokset edellyttävät joissakin tapauksissa joukko-osastojen ja varikoiden ehdotettua hitaampaa uudelleenjärjestelyä. Valiokunta pitää tärkeänä, että hallitus laatii yhdessä puolustusvoimien, työvoima- ja elinkeinokeskusten ja kuntasektorin kanssa rationalisointitoimien seurauksena vapautuvalle henkilökunnalle sijoitusohjelman käyttäen apunaan muun muassa vakanssisiirtoja. Uusiin tehtäviin siirtyville annetaan tarpeellinen koulutus. Siirtyville henkilöille on taattava palvelussuhteen ehdot ns. vanhoina työntekijöinä. Hallituksen tulee seurata toimenpiteiden henkilöstövaikutuksia ja ryhtyä tarvittaessa toimenpiteisiin siirtymäaikojen pidentämiseksi. Valiokunta ehdottaa hyväksyttäväksi lausuman (*Valiokunnan lausumaehdotus 3*).

Jatkossa puolustushallinnolta on edellytettävä nykyistä pitkäjänteisempää taloudellista suunnittelua henkilöstöön, varikkoihin ja varuskuntiin sekä hallitsemiinsa kiinteistöihin ja maa-alueisiin kohdistuvien muutosten suhteen.

Puolustusvoimien kehittämisen painopisteet

Rationalisoinnilla luodaan mahdollisuus kohdentaa voimavaroja puolustusvoimien kehittämisen ja toiminnan painopistealueille. Näitä ovat selonteon mukaan

- johtamisjärjestelmä
- maavoimien valmiusyhtymät
- yhteentoimiva sotilaallinen kriisinhallintakyky
- tietoyhteiskunnan sotatalousjärjestelmä.

Käynnissä olevaa tiedustelu-, valvonta- ja johtamisjärjestelmän tilausvaltuutta jatketaan suunnitellusti. Puolustusvoimien johtamisjärjestelmän jatkokehittämisen tarpeet ja mahdollisuudet selvitetään vuosina 2002—2004. Rahoituskehykset mahdollistavat jatkokehittämisohjelman käynnistämisen vuosikymmenen puolivälissä.

Puolustusvoimien materiaalian kehittämisen painopiste on maavoimissa. Maavoimien hankintojen osuus on noin puolet kaikista puolustusvoimien hankkeisiin käytettävistä voimavaroista. Suunnitelluista hankkeista voidaan toteuttaa valmiusyhtymien varustaminen ja niiden liikkuvuuden kehittäminen, kuljetushelikoptereiden huolto- ja tukeutumisen järjestelmän hankinta, alueellisen puolustuksen joukkojen kehittäminen sekä pääkaupunkiseudun joukkojen kehittäminen. Maavoimien kehittämisen painopiste on selonteon mukaan valmiusprikaateissa.

Alueellisen puolustusjärjestelmän tarkistaminen, maavoimien tulivoima- ja liikkuvuus kysymys sekä prikaatien määrän supistaminen nykyisestä 22:sta on tarkoitus selvittää seuraavaan selontekoon mennessä.

Merivoimien osalta vuoden 2001 selonteossa esitetyt muutokset olivat suurelta osin esillä jo vuoden 1997 selonteossa. Puolustushaaran erikoispiirteisiin kuuluu korostunut ammattimaisuus erityisesti johtamisjärjestelmän ja alusyksiköiden osalta. Toisaalta rannikkojoukot perustuvat yleisen asevelvollisuuden periaatteen mukai-

sesti valtaosiltaan reserviläisjärjestelmään. Osana puolustusvoimien sodan ajan henkilöstövahvuuksien pienentämistä Merivoimien vahvuus pienennetään 54 000 miehestä noin 33 000 mieheen alkavalla suunnittelukaudella. Merivoimia kehitetään jo käynnistetyllä, vuoteen 2006 saakka ulottuvalla Merivoimien uudistamisen tilausvaltuudella.

Selonteon linjaukset mahdollistavat saadun selvityksen mukaan myös Ilmavoimien kehittämisen vuosina 2002—2008. Tämä edellyttää kuitenkin, että tulevista tilausvaltuuksista Ilmavoimien käyttöön saadaan suunnittelukaudella kehittämisen ja ylläpidon edellyttämät varat. Ilmavoimien materiaalsen kehittämisen painopiste on torjuntahävittäjäkaluston toimintaedellytysten parantamisessa ja suorituskyvyn ylläpitämisessä. Pidemmällä aikavälillä on kyettävä turvaamaan lentotoiminnan rahoitus siten, että Hornet-kaluston lentotunnit kasvavat vuoteen 2006 mennessä nykyisestä noin 30 prosenttia. Selontekoon sisältyy myös toteamus Ilmavoimien uudelleen organisoimisen tarpeesta ja mahdollisuuksista, jotka selvitetään vuosina 2002—2003.

Rajavartiolaitoksen sotilaallisen maanpuolustuksen perusjärjestelyitä ei ole tarpeen muuttaa. Rajajoukkojen merkitys alueellisessa puolustuksessa tulee korostumaan kaikissa uhkamalleissa. Saadun selvityksen mukaan yhdessä puolustusvoimien kanssa on jo tehty alustavat suunnitelmat rajajoukkojen edelleen kehittämisestä. Valiokunta katsoo, että rajajoukoille suunnitellut, aikaisempaa vaativammat tehtävät edellyttävät niiden sotavarustuksen ja suorituskyvyn kehittämistä. Tämän rahoittaminen kuuluu nykyisessä työnjaossa puolustusvoimille, jonka on otettava rajajoukkojen varustaminen puolustusmateriaalihankeissa huomioon.

Kertausharjoitettavien reserviläisten vuosittainen määrä nostetaan suunnittelukaudella yhteensä 35 000 henkilöön. Määrä on hieman yli puolet 1990-luvun alkupuolen tavoitteesta. Kertausharjoitusten määrän nostamista rajoittavat puolustusvoimien käytettävissä olevat resurssit erityisesti henkilöstön osalta. Henkilöstö on pitkälle sidottu tiiviiseen varusmieskoulutukseen.

Kertausharjoituksia on myös lyhennetty ja ne painottuvat strategisen iskun torjunnan edellyttämiin joukkoihin, suoritusorganisaatioon ja keskeisiin paikallisjoukkoihin.

Selonteon mukaan vapaaehtoisen maanpuolustuskoulutuksen tehtävät vakiinnutetaan puolustusministeriön ohjauksessa. Vapaaehtoisen maanpuolustuskoulutusjärjestelmän avulla parannetaan erityisesti suoritusorganisaation ja paikallisjoukkojen osaamista. Valiokunta katsoo, että varsinkin vanhemman reservin koulutuksessa voidaan vapaaehtoista maanpuolustuskoulutusta hyödyntää ja siten lisätä puolustusvoimien paikallisuolustuksen toimintavalmiuksia muiden Pohjoismaiden kokemukset huomioon ottaen — kuitenkin puolustusvoimien ulkopuolisia organisaatioita perustamatta. Vuoden 2004 selonteon valmistelussa on tarpeen tarkastella vapaaehtoista maanpuolustuskoulutusta osana kokonaisuomaanpuolustuksen kehittämistä.

5. Kriisinhallinta

Sotilaallinen kriisinhallinta

Suomen osallistuminen rauhanturvaamistoimintaan on perinteisesti ollut merkittävää. Pitkäaikaisimmat kokemukset Suomella on YK:n rauhanturvatoiminnasta, jota se selonteon mukaan pitää jatkossakin tärkeänä. YK:n kriisinhallintavalmiuksien turvaaminen on valiokunnan mielestä tarpeen.

Suomi ylläpitää ja kehittää kansainvälisiä valmiusjoukkoja, jotka voidaan tarvittaessa asettaa eri kansainvälisten järjestöjen tai instituutioiden käyttöön. Se osallistuu Euroopan unionin sotilaallisten kriisinhallintavalmiuksien luomiseen ja on tarjonnut unionin käyttöön kansainvälisiä valmiusjoukkoja. Suomen unionille tarjoaman joukkopoolin koko kasvoi marraskuussa pidetyssä voimavarakonferenssissa noin 2 000 sotilaaseen.

EU:lla on tavoitteena saavuttaa vuonna 2003 sotilaallinen kriisinhallintakyky, josta päätettiin vuonna 1999 Helsingin Eurooppa-neuvostossa. Jo nyt unionilla on tarvittaessa mahdollisuus taupauskohtaisesti arvioida kykyään sotilaallisesti vähemmän vaativiin Petersbergin tehtäviin. Toi-

mintakykyisyyden saavuttaminen on EU:n kriisinhallintarakenteille ratkaiseva askel. Sen jälkeen unionin on jatkettava ponnisteluja puuttuvien voimavarojen kehittämiseksi.

Puolustusvaliokunta pitää tärkeänä, että päätösvalta kriisinhallintaoperaatioihin sitoutumisessa säilyy jatkossakin jäsenvaltioilla. Näin olleen operaatioihin ryhtymisestä päätetään aina tapauskohtaisesti arvioiden myös unionin käytettävissä olevien voimavarojen sopivuutta ja riittävyttä. Valiokunta pitää oikeana, että Suomi voi osallistua vain sellaiseen sotilaalliseen kriisinhallintaan, joka perustuu YK:n tai Etyjin valtuutukseen. Ainoan poikkeuksen tästä muodostaa humanitaarinen avustustoiminta tai sen suojaaminen, johon Suomi voi osallistua myös YK:n erityisjärjestön tai -viraston pyynnöstä.

Kansainvälinen kriisinhallinta on jo lisännyt Suomen sitoutumista sotilaalliseen yhteistyöhön. EU ja Nato valmistautuvat käyttämään yhteisiä johtamisjärjestelmiä ja joukkorakenteita. Kuten selonteossa on todettu, unionin kriisinhallintakykyä luotaessa nojaututaan tarvittaessa Naton voimavaroihin. Valiokunta toteaa, että joidenkin yleistavoitteesta puuttuvien voimavarojen lisäksi järjestelyt, jotka koskevat EU:n turvautumista Naton voimavaroihin, ovat olleet pitkään ratkaisematta. Suomen tavoitteena on, että EU—Nato-yhteistyössä päästäisiin eteenpäin siten, että EU voisi hyödyntää Naton resursseja ja samalla vältettäisiin päällekkäisten sotilaallisten rakenteiden luominen.

Suomen lähtökohtana EU:n kriisinhallintakykyä kehitettäessä on ollut, että unionille tarjottavat joukot tukevat kansallista puolustusta. Puolustusvoimat ovat ensisijaisesti tarkoitettut oman maan puolustamiseen; kansainväliset tehtävät sitovat vain pari prosenttia puolustusbudjetista ja kantahenkilöstöstä. Aikaisemmin tehdyn periaatepäätöksen mukaisesti Suomen osallistuminen EU:n joukkotavoitteen saavuttamiseen rakentuu Naton rauhankumppanuusohjelman suunnittelu- ja arviointiprosessiin (PARP) ilmoitettujen joukkojen varaan. Puolustusvaliokunta edellyttää, että Suomen ja Naton välistä rauhankumppanuusohjelmaa ja siihen liittyviä tavoitteita voidaan arvioida eduskunnassa. Yh-

teistyö Naton kanssa on toteutettava Suomen sotilaallisen liittoutumattomuuden puitteissa.

Suomen tavoitteena on luoda yhdessä muiden Pohjoismaiden kanssa kyky johtaa kansainvälistä kriisinhallintaprikaatia (Nordcaps). Sotilaallisten valmiuksien lisäämisen ohella eräänä keskeisenä alueena on syventää CIMIC-toiminnan osaamista. Saatuihin kokemuksiin pohjautuen valiokunta pitää CIMIC-osaston vahvistamista erityisen tarpeellisena.

Kansainväliset valmiusjoukot varustetaan Suomessa pääsääntöisesti puolustusvoimien sodan ajan joukkojen sotavarustuksella, jonka hankinnat sisältyvät suunnittelukehityksessä puolustusvoimien määrärahoihin. Jatkossa kansainvälisen toiminnan erikoisvarustuksen hankintaan on vuosille 2002—2006 käytettävissä erillinen 400,5 miljoonan markan määräraha. Selonteon mukaisesti tällaisen materiaalin, joka ei ole kotimaan puolustukseen tarkoitettua sotavarustusta, hankinta katetaan puolustusvoimien määrärahojen ulkopuolelta. Tämä parantanee merkittävästi osallistumisvalmiuksiamme tuleviin operaatioihin.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että edellä todetut operaatiot poikkeavat rahoituksen osalta YK-johtoisista operaatioista. Jälkimmäisten kustannuksiin osallistuvat kaikki jäsenvaltiot, jolloin Suomen rahoitusosuus on vastaavasti pienempi.

Siviilikriisinhallinta

Viimeisen vuosikymmen aikana puhjenneet valtioiden sisäiset kriisit Balkanilla ja muualla ovat korostaneet tarvetta kehittää siviilikriisinhallintaa. Keskeinen kokemus viimeaikaisista operaatioista on, että pelkkä sotilaallinen voima ei takaa operaation onnistumista. Kansainvälisten organisaatioiden, kuten YK:n, Etyjin, EU:n sekä kansalaisjärjestöjen kyky hallita ja ratkaista kriisejä on joutunut suurelle koetukselle konfliktien määrän ja moniulotteisuuden lisääntymisen myötä.

Selonteon mukaan Suomi on panostanut erityisesti Euroopan unionin valmiuksien kehittämiseen. EU:n siviilikriisinhallintayhteistyön painopistealueiksi on vahvistettu poliisitoimi,

oikeusvaltion ja siviilihallinnon vahvistaminen sekä pelastustoimi.

Siviilikriisinhallintaa koskevien valmiuksien luomisessa EU:ssa on hyväksytty konkreettisia, aikataulutettuja tavoitteita samalla tavalla kuin EU:n sotilaallisessa kriisinhallinnassa.

Puolustusvaliokunta katsoo, että EU:n haasteena on sellaisen kriisinhallintajärjestelmän luominen, jossa siviili- ja sotilasresurssit saadaan käyttöön nopeasti ja samanaikaisesti. Sotilaiden ja siviiliorganisaatioiden on kyettävä muodostamaan yhtenäinen kansainvälinen järjestelmä, jonka suunnitelmat ja käytännön toimet tähtäävät samaan tavoitteeseen. Valiokunta kannattaa ajatusta kansainvälisen siviilikriisinhallinnan tutkimus- ja koulutuskeskuksen perustamisesta Suomeen. Sen keskeisenä tehtävänä olisi EU:n siviilikriisinhallinnan kehittäminen.

Ulkoasiainvaliokunta on todennut, että siviilikriisinhallintaa koskevalle yhteistyölle tulisi osoittaa valtion talousarviossa määrärahoja samalla tavoin kuin sotilaalliselle kriisinhallinnalle. Valiokunta on pitänyt selonteon puutteena sitä, että siinä ei esitetä konkreettisia arvioita siviilikriisinhallinnan kehittämisen edellyttämistä kustannuksista. Valtiovarainvaliokunta on samansuuntaisesti lausunnossaan katsonut, että eri ministeriöiden tulisi yhdessä koordinoiden varautua esittämään tarpeelliset määrärahat pääluokkiinsa kehittääkseen valmiuttaan osallistua kansainvälisiin siviilikriisinhallintatehtäviin. Puolustusvaliokunta pitää näitä näkemyksiä perusteltuina.

Puolustusvaliokunta korostaa erityisenä painopistealueena konfliktien ennaltaehkäisyä. Selonteossa tämän todetaan inhimillisiltä ja taloudellisilta kustannuksiltaan olevan olennaisesti tehokkaampaa kuin jo puhkeamaan päässeen kriisin hoitaminen.

6. Varautuminen ja sisäinen turvallisuus

Perusteet

Varautumiseen liitettiin 1990-luvun alussa kiinteästi myös normaaliolojen häiriötilanteet, jotka ovat vaikutuksiltaan rinnastettavissa poikkeusoloihin. Tällaisessa tilanteessa (esim. Estonian

uppoaminen) viranomaisten toimintamuotoihin joudutaan tekemään hyvinkin merkittäviä muutoksia.

Vuoden 2001 selonteossa kehitys on edelleen painottunut poikkeuksellisista oloista ja normaaliajan häiriöistä kohti yhteiskunnan normaaliaikaista toimintaa. Selonteossa on todettu, että mitä toimintavarmempi yhteiskunta on rakenteiltaan ja järjestelmiltään jo normaalioloissa, sitä parempi on sen kyky selviytyä erilaisissa kriiseissä.

Toinen merkittävä varautumisperusteissa viime aikoina tapahtunut muutos on se, että varautumisessa tarkastellaan koko yhteiskunnan kriisinkestokykyä. Valtakunnan itsenäisyyden säilyttämisen ja kansalaisten elinmahdollisuuksien turvaamisen lisäksi tähän sisältyvät uusina elementteinä myös häiriöiden sietokyvyn kannalta tärkeät toiminnot. Kolmantena muutostekijänä varautumisen perusteissa voidaan todeta yhteiskunnan organisaatioiden, elinkeinoelämän rakenteiden ja toimintamuotojen merkittävä muuttuminen.

Kenties merkittävin varautumisen perusteisiin vaikuttava muutos on tullut kansainvälistymisen myötä. Riippuvuus on useilla osa-alueilla lisääntynyt, omavaraisuus heikentynyt, varastot pienentyneet ja siirtyneet ulkomaille samalla kun kansallinen osaaminen on heikentynyt ulkomaille siirtyneillä toimialoilla. Näihin muutostekijöihin voidaan vaikuttaa varsin vähän varautumisen näkökulmasta, mutta ne on otettava huomioon varautumisessa.

Puolustusvaliokunta toteaa, että valmiuslain poikkeusolomäärittely on 1.3.2000 tehdyn lainmuutoksen jälkeen varsin toimiva. Myös lain mukaiset toimivaltuudet ovat ajan tasalla lukuun ottamatta rahoitusmarkkinoiden sääntelyä poikkeusoloissa.

Selonteossa keskeisimmäksi lähiajan tehtäväksi on todettu kansallisen varautumisen strategian laatiminen. Strategiatyöhön kuuluisi kehitysarvioiden tekeminen kullakin hallinnonalalla ja niiden pohjalta arvioiden laatiminen varautumisen perusteiden muutoksista, uhkista ja mahdollisuuksista.

Sisäinen turvallisuus

Selonteon sisältämä laaja turvallisuuskäsitys ja sitä perusteleva uhkakuva sisältävät paitsi sotilaalliset riskit myös rauhanaikaiset häiriötilanteet ja suuronnettomuudet. Näiden osalta varautumisen vastuu kuuluu siviilisektorille, suurelta osin sisäisen turvallisuuden viranomaisille. Poikkeusolojen vaikutukset tuntuvat varhaisessa vaiheessa näiden viranomaisten toimintakentässä.

Selonteon perusteella poliisi on käynnistämässä useita hankkeita, joilla on myös kansainvälistä ulottuvuutta. Käynnistettäviä hankkeita ovat saadun selvityksen mukaan muun muassa nopean lähdön siviilipoliisijoukon muodostaminen, uhkakuvaselvitys kriisien varalta sekä valmiuksien luominen huippukokousten ja mellakatilanteiden varalta. Valiokunta ei ole arvioinut näitä hankkeita.

Sodan ajan uhkakuviin ja sodan kuvan osalta on tärkeää huomata, että siviilisektorin toimien (muun muassa väestönsuojelun) suunnittelun ja järjestelyjen pohjana tulee olla sama sodan ja taistelun kuva, johon sotilaallinen suunnittelu perustuu. Tämä edellyttää tiivistä yhteistyötä erityisesti sotilas- ja siviiliviranomaisten kesken. Kokonaisuomaanpuolustuksen tehokkuus ja uskottavuus riippuvat ratkaisevasti siitä, millainen yhteiskunnan kriisinkestokyky on kokonaisuutena.

Selontekoon sisältyvät väestön suojaamista koskevat keskeiset tehtävät pelastustoimissa ovat

- väestönsuojien tarvetta ja rakentamisvelvoitetta koskeva selvitys
- hälytys- ja tietoliikennejärjestelmien sekä tilannekuvan muodostamista koskevien järjestelmien parantaminen.

Myös pelastustoimien johtamisjärjestelmät ja niihin liittyvät tietoliikennejärjestelyt on saadun selvityksen mukaan uusittava lähivuosina.

Kokonaisuutena selontekoon sisältyviä väestön suojaamista koskevia esityksiä voidaan pitää oikeina. Nykyisten uhkatekijöiden edellyttämää väestön suojaamistarvetta ja suojautumisesa käytettävää kokonaisstrategiaa ja suojautumiskeinoja sen sijaan ei tähän mennessä ole sel-

vitetty riittävästi. Valiokunta korostaa myös koko väestönsuojeluorganisaation koulutuksen merkitystä.

Laajan turvallisuuden ja ennen muuta sisäisen turvallisuuden näkökulmasta puolustusvaliokunta pitää valtiovarainvaliokunnan tavoin selonteon puutteena, että kehittämistoimenpiteiden kustannuksiin on selonteossa otettu kantaa vain puolustusvoimien osalta. Sisäisen turvallisuuden painopisteet ja voimavarat kaipaavat perusteellista selvitystyötä. Selvitystyössä on otettava valiokunnan mielestä huomioon myös uusien uhkien, mukaan lukien terrorismi, vaikutukset sisäiseen turvallisuuteen ja tarvittaviin voimavaroihin.

Rajavartiolaitosta koskevia asioita käsitellään selonteossa sekä osana sotilaallista maanpuolustusta että sisäistä turvallisuutta. Sisäisen turvallisuuden näkökulmasta laittoman maahantulon uhka Suomeen saattaa olla kasvamassa Venäjän rajavartiopalvelun mahdollisesti siirtäessä voimia rajaltamme Keski-Aasian ongelmajohdille. Uutena ilmiönä voidaan todeta myös lisääntyvä laittoman maahantulon uhka esimerkiksi Puolan ja Baltian suunnalta. Puolustusvaliokunta katsoo, että mahdollisesti vaikeutuvan rajatilanteen hallitseminen edellyttää rajavartiolaitoksen riittävien voimavarojen turvaamista.

EU:n rajaturvallisuus ja siten myös Suomen sisäinen turvallisuus edellyttää, että uusien EU:n ulkorajavaltioiden rajavalvonnan korkea taso pystytään varmistamaan velvoittavalla tavalla. Toisaalta Suomen Schengenin sisärajoilla on tarpeen säilyttää kyky riittävään ulkomaalaisvalvontaan.

Huoltovarmuus

Selonteko kattaa laaja-alaisesti ns. kokonaisuomaanpuolustuksen alan. Huoltovarmuutta ja sen kehitystä on tarkasteltu valtioneuvoston vuonna 1995 hyväksymän tavoiteohjelman valossa. Huoltovarmuudenkin osalta on tullut ajankohtaiseksi se, missä määrin viime vuosikymmenen puolivälissä toiminnalle asetetut tavoitteet ovat edelleen päteviä. Kauppa- ja teollisuusministeriö asetti noin vuosi sitten työryhmän, jonka tehtäväksi annettiin huoltovarmuuden tavoitteiden

tarkistaminen. Työryhmän mietintö valmistui kuluvan vuoden kesäkuussa, samoihin aikoihin seloteon antamisen kanssa. Saadun selvityksen mukaan tarkoituksena on, että valtioneuvosto voisi tehdä uuden periaatepäätöksen huoltovarmuuden tavoitteista ensi vuoden alkukuukausina.

Em. mietinnön peruslähdekohta on, että Suomella tulee edelleen olla kansallisiin toimenpiteisiin ja voimavaroihin perustuva huoltovarmuus kriisitilanteiden varalta. Mietinnössä korostetaan kuitenkin, että huoltovarmuuden turvaaminen on toteutettava tiiviissä yhteistyössä EU:n, huoltovarmuuden kannalta tärkeiden maiden (erityisesti Pohjoismaat) sekä kansainvälisten järjestöjen kanssa. Myös selonteossa on todettu, että mahdollisuudet turvata maamme huoltovarmuutta pelkästään kansallisin toimenpitein ovat heikentyneet. Kriisitilanteessa Suomi voi selonteon mukaan olla vain rajoitetusti omavarainen.

Asiaa pohtinut työryhmä on arvioinut, ettei enää ole oletettavaa, että Suomi joutuisi sellaiseen pitkäaikaiseen totaaliseen sulkutilanteeseen, jossa välttämättömien tavaroiden maahan tuonti olisi kokonaan keskeytynyt. Huoltoreitien voidaan olettaa toimivan tietyssä laajuudessa myös vakavan kriisin sattuessa. Huoltovarmuuden turvaamisen yleisenä lähtökohtana olisi jatkossakin enintään 12 kuukautta kestävä kriisitilanne, jolloin yhteiskunta selviytyisi siitä ns. perushuoltotasolla.

Yhteiskunnan kannalta tärkeiden tuotteiden ja palvelusten markkinat eivät enää kaikilta osin tuota riittävää huoltovarmuutta. Valiokunta katsoo, että uudenlaista lähestymistapaa tarvitaan erityisesti energiahuollon varmistamisessa sekä yhteiskunnan teknillisten järjestelmien turvaamisessa. Tietoliikenne, tietojärjestelmät ja viestinnän toimintavarmuus ovat yhä keskeisemmässä asemassa huoltovarmuuden näkökulmasta. Valiokunta pitää tärkeänä, että tulevassa strategiassa kyetään määrittelemään, miltä osin huoltovarmuus on hoidettava kansallisesti ja missä riittää turvautuminen kansainväliseen yhteistyömintaan.

Erityisongelmana puolustusvaliokunta kiinnittää huomiota meri- ja ilmakuljetusten turvaamiseen vakavan kriisin olosuhteissa. Tällöin kuljetusten varmistaminen saattaa edellyttää mahdollisuutta kuljetusmääräysten antamiseen meri- ja ilma-aluksille. Kuljetusmääräyksiä voidaan antaa vain Suomen lipun alla tai kansallisissa rekistereissä olevalle kalustolle. Selonteossa on kiinnitetty huomiota tarpeeseen turvata ulkomaankaupan kuljetukset ylläpitämällä riittävää Suomessa rekisteröityä jäävähvisteistä aluskalustoa ja tarpeeseen säilyttää päätösvalta ilmakuljetusten osalta Suomella.

Puolustusmateriaaliteollisuus

Sotatalouden kehittäminen edellyttää teollisuuden osaamirakenteen kehittämistä vastaamaan nykyistä paremmin puolustusvoimien tarpeita nykyaikaisen sodan kuvan mukaisten modernien järjestelmien käyttäjänä. Kotimainen puolustustarviketeollisuus on jo oma-aloitteisesti ryhtynyt toimenpiteisiin osaamirakenteensa kehittämiseksi käynnistämällä modernin teknologian hyväksikäyttöön tähtäviä tutkimus- ja kehittämisohjelmia.

Valiokunta katsoo, että selonteossa olisi tulot ottaa kantaa kansallisista, alueellisista tai olosuhteista johtuvista syistä tärkeiden strategisten valmiuksien kehittämiseen ja säilyttämiseen. Tiedossa on, että puolustusvoimat on viime vuosina suunnannut tutkimustoimintaansa tukemaan näiden kompetenssien kehittämistä. Tarkoituksenmukaista olisi valiokunnan mielestä hyödyntää tässä selvitystyössä myös puolustusteollisuuden osaamista.

Suomalainen puolustusteollisuus tekee jo tällä hetkellä merkittävää kansainvälistä yhteistyötä, jonka tavoitteena on luoda kotimaiselle teollisuudelle edellytyksiä toimia eurooppalaisen teollisuuden merkittävänä yhteistyökumppanina. Valtiovarainvaliokunnan lausunnossa on todettu tämän edellyttävän huomattavasti nykyistä merkittävämpää panostusta tutkimus- ja kehitystoimintaan. Näköpiirissä on, että puolustusteollisuus verkottuu jatkossa yhä enenevässä määrin pohjoismaisen ja eurooppalaisen teollisuuden kanssa. On myös mahdollista, että yksi-

tyistämismuutos jatkuu, vaikka siihen liittyykin lukuisia ongelmia. Tämä johtaa väistämättä siihen, että teollisuus tulee toimimaan yhä enemmän markkinaehtoisesti, jolloin toiminnan tuotavuudelle asetetaan periaatteessa normaalin siviiliteollisuuden arviointikriteerit. Valiokunnan mielestä on epärealistista olettaa, että mikään puolustusteollisuutemme alue voisi toimia pelkästään omien puolustusvoimiemme tilausten varassa.

Osaamisaloittain kotimainen teollisuus voidaan tällä hetkellä jakaa esimerkiksi seuraavasti:

1. teollisuus, jonka tuotanto jo nyt on paljolti markkinaehtoista, mutta tuotteet ovat sotilastuotteita (esim. sotilasajoneuvot, telakat, osittain sotilaselektronikka)

2. merkitykseltään kasvava teollisuus, joka ei varsinaisesti kuulu puolustusteollisuuteen ja toimii siviilipohjaisesti (ohjelmistotalot ym.)

3. perinteisellä sotilastarvikealalla toimiva teollisuus, jossa on kansainvälisesti ylitarjontaa ja kysyntä laskusuunnassa (erityisesti raskas ampumatarviketeollisuus).

Voidaan olettaa, että em. jaon mukaiset kaksi ensimmäistä teollisuudenalaa menestyvät tulevaisuudessakin sekä kotimaiseen että kansainväliseen kysyntään perustuen. Sen sijaan kotimaisella ampumatarviketeollisuudella ei ole menestymisen mahdollisuuksia ilman erityistoimenpiteitä. Mikäli se jätetään markkinaehtoiseksi, se pääosin katoaa parin vuoden kuluessa. Teollisuus joutuu sopeuttamaan tuotantonsa tarvittaessa hyvinkin nopeasti. Puolustusvaliokunta katsoo, että kotimainen ruuti- ja ammustarviketuotanto on säilytettävä jo riittävän huoltovarmuuden takaamiseksi. Vuoden 2004 selonteon valmistelun yhteydessä on selvitettävä, mitä muuta puolustusvälineteollisuutta Suomessa tarvitaan sotilaallisessa kriisitilanteessa ja luotava toiminta-

strategia tämän säilyttämiseksi ja kehittämiseksi.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella puolustusvaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että eduskunta päättää hyväksyä selonteon johdosta tämän mietinnön mukaisen lausunnon sekä lähettää sen valtioneuvostolle tiedoksi ja tarpeellisia toimenpiteitä varten, ja

että hyväksytään 3 lausumaa (Valiokunnan lausumaehdotukset).

Valiokunnan lausumaehdotukset

1. *Eduskunta edellyttää, että vuoden 2004 selonteko valmistellaan parlamentaarisesti siten, että eduskunnan keskeiset valiokunnat kytketään mukaan jo valtioneuvostovaiheessa, jolloin soveltuvalla tavalla on hyödynnettävä myös kansalaisyhteiskunnan ja tutkimuslaitosten panosta kuulemalla niitä valmisteluprosessin aikana.*
2. *Eduskunta edellyttää, että rakennettaessa 2010-luvun puolustusjärjestelmää lähtökohtana pidetään koko maan puolustamista, alueellista puolustusta ja yleistä asevelvollisuutta.*
3. *Eduskunta edellyttää, että varikkojärjestelmän muutosta tarkastellaan varikkokohtaisesti ja muutos toteutetaan siten, että henkilökunnalle tarjotaan lähinnä koulutusta vastaavaa työtä, ja että elinkaareltaan päättymässä oleva kalusto huolletaan siirtymäkauden ajan nykyisissä varikoissa.*

PuVM 2/2001 vp — VNS 2/2001 vp

Helsingissä 14 päivänä joulukuuta 2001

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Ilkka Kanerva /kok	Olli Nepponen /kok (osittain)
vpj.	Jaakko Laakso /vas	Lauri Oinonen /kesk
jäs.	Klaus Bremer /r	Aulis Ranta-Muotio /kesk
	Reijo Kallio /sd	Ismo Seivästö /kd
	Seppo Kanerva /kok	Anni Sinnemäki /vihr
	Juha Karpio /kok	Harry Wallin /sd
	Antero Kekkonen /sd	vjäs. Eero Akaan-Penttilä /kok (osittain)
	Seppo Lahtela /kesk	Kari Myllyniemi /kesk (osittain)
	Reijo Laitinen /sd (osittain)	Markku Rossi /kesk.
	Raimo Mähönen /sd	

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Alpo Rivinoja.